

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародного менеджменту

Освітньо-професійна програма	Міжнародний бізнес
Галузь знань	07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність	076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
Спеціалізація	Міжнародний бізнес
	Форма навчання: денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему «Розвиток малого і середнього бізнесу в Україні (адаптація зарубіжного досвіду)»

Здобувача Красножон Вікторії Юріївни

Науковий керівник: к.е.н., доцент Аністратенко Наталія Володимирівна

(підпис)

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: к.е.н., доцент Бурмака М.О.

(підпис)

Київ 2022

ЗМІСТ

ЗМІСТ	2
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ.....	5
1.1. Поняття підприємництва, категорії малого та середнього бізнесу	5
1.2. Малий та середній бізнес як структурний елемент національної економіки	21
1.3. Основні напрямки моделей розвитку малого та середнього бізнесу країн світу в Україні	25
Розділ II АНАЛІЗ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ	33
2.1. Аналіз показників малого і середнього бізнесу в Україні	33
2.2. Державна підтримка малого та середнього бізнесу	49
2.3. Програми підтримки малого та середнього бізнесу під час повномасштабної війни України проти країни-агресора	56
РОЗДІЛ III НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ НІМЕЧЧИНИ	67
3.1. Вирішення проблем малого та середнього бізнесу в Україні з урахуванням досвіду Німеччини	67
3.2. Основні напрями розвитку співробітництва українських та німецьких малих та середніх підприємств.....	75
ВИСНОВКИ	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	88
ДОДАТКИ	93

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодні підприємництво відіграє дуже важливу роль у світі. Ця форма бізнесу безперервно розвивалась і росла, що відображається на її постійно мінливих соціально-економічних функціях. Малі та середні підприємства стають незамінною частиною структури суспільного відтворення, без чого неможливо забезпечити успішний соціально-економічний розвиток суспільства та підвищити ефективність виробництва. Протягом крайніх десятиліть малі та середні підприємства брали активну участь в інноваційному процесі. Крім цього, малі та середні підприємства ефективно сприяють формуванню прошарку середнього класу, який, в свою чергу, є важливою частиною економічно активного населення у світовій економічній системі. Оскільки роль МСП у провідних економіках західних країн зросла, зростають і їх функції.

Підприємницька діяльність являє собою одну з головних рушійних сил економічного розвитку, тому традиційно вітчизняна державна політика та регуляторні системи у всьому світі приділяють особливу увагу національним регуляторним питанням промисловості та торгівлі, особливо підтримці малих та середніх підприємств. Хоча ринкова економіка має багато позитивних характеристик, вона не може автоматично регулювати економічні, соціальні та інші процеси, включаючи комерційну діяльність. Внаслідок цього основні інституції, що впливають на підприємницьку діяльність, є державними.

Більшість держав, що входять до числа економічно розвинених, за останні 30 років створили, між підприємствами та урядами, досить ефективний мультиступеневий механізм взаємодії та створення найбільш сприятливих умов для розвитку малих підприємств, що розглядається як одна з найважливіших сфер національної діяльності. На думку представників бізнесу, державою необхідні бути створені певні умови, які дозволять підприємцям найефективніше досягати своїх цілей (захист майнових та особистих прав, мінімізація ризиків, максимальна

ефективність інвестицій та прибутку тощо). З національної точки зору підприємництво має на меті забезпечити досягнення наступних цілей: розширити ринкову інфраструктуру, розвинути конкуренцію, підвищити суспільний добробут, зменшити безробіття та зміцнити національну безпеку. Відомі вчені в країні та за кордоном вивчали питання розвитку та стимулювання росту малих та середніх підприємств: Ю. Чернецький, Ю. Авксентьев, О. Пасхавер, Д. Веймер, Д. Кейнс, Д. Рікардо, П. Самуельсон, А. Сміт, М. С. Бех, З. Варналій, В. Мартиненко, Р. Одинцова, Є. Вайнінг, Є. Панченко, І. Райнін, Ф. Кене, та ін.

Об'єктом дослідження розвиток малого і середнього бізнесу в Україні.

Предмет дослідження це напрями розвитку малого і середнього бізнесу в Україні з урахуванням іноземного досвіду, а саме із досвіду Німеччини.

Метою цього дослідження є дослідження та аналіз розвитку малого і середнього підприємництва в Україні, вплив державної підтримки та використання іноземного досвіду для подальшого функціонування та розвитку МСП.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні завдання:

- Визначити поняття малого і середнього бізнесу
- Описати існуючі категорії малого і середнього підприємництва
- Проаналізувати вплив підприємництва на національну економіку держави
- Визначити основні напрями моделей розвитку малого та середнього бізнесу країн світу в Україні
- Проаналізувати показники підприємницької діяльності
- Описати державну підтримку МСП
- Описати вплив війни України з Росією на середовище малого і середнього бізнесу і державну підтримку за цей період
- Надати пропозиції щодо вирішення проблем МПС з урахуванням досвіду Німеччини та виокремити основні напрями розвитку співробітництва українських та німецьких малих та середніх підприємств

РОЗДІЛ І. ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ

1.1. Поняття підприємництва, категорії малого та середнього бізнесу

Становлення системи ринкової економіки України тісно пов'язане зі зростанням підприємницької активності в усіх галузях економіки. Одним із перспективних напрямів створення конкурентного ринкового середовища є розвиток малого та середнього підприємництва. Світовий досвід і практика підприємництва показують, що найважливішою складовою ринкової економіки є наявність, взаємодія та оптимальне співвідношення великих, середніх і малих підприємств.

Підприємництво формується протягом тривалого періоду еволюції і змінюється з підвищенням рівня продуктивності праці, відносин власності, поширенням у суспільстві окремих форм організації виробництва. Кожний виток суспільного розвитку значно збагачував зміст підприємництва і значно збагачував зміст підприємництва.

Розуміння підприємництва і підприємця як посередника (підприємця-підприємця) переважало в середні віки і використовувалося в подвійному сенсі: як організатор масового видовища або як керівник проекту будівництва виробництва. Характерною рисою підприємця того часу була його здатність до організації, тобто організовувати конкретні справи в межах виділених ресурсів [19, с. 9].

Як науковий термін поняття «підприємець» з'явилося в працях британських економістів на початку 18 століття. Річард Кантільон. Він розробив першу концепцію підприємництва, підприємець - це особа, яка працює в умовах ризику, тобто торговці, фермери, ремісники та інші власники малого бізнесу, які купують товари за певною ціною та продають їх за невідомою ціною.

Француз Ш. Бодо пішов далі Річарда Кантільона. Він зазначив, що підприємці повинні мати певні здібності, володіти інформацією та знаннями.

Французький економіст Дюрго вважає, що підприємець повинен володіти не тільки певним обсягом інформації, а й певним капіталом. Він зазначав, що капітал є основою всієї економіки, а прибуток є метою підприємницького успіху та основою розвитку виробництва [5, с. 9].

Американський вчений П. Друкер головною мотивацією підприємницької діяльності назвав привласнення грошей (підприємницький дохід), набуття влади, визнання, цікавість, створення нової вартості [15, С. 181-182].

Особливу роль у розвитку теорії підприємництва відіграв відомий німецький соціолог Вебер, який вказував, що підприємництво (бізнес) є носієм раціональної поведінки в економіці. У його наукових працях відтворено ідеальний тип підприємця з виразними моральними якостями. Для підприємців нового стилю характерні стримана скромність, розважливність і рішучість, майстерність і наполегливість, відданість справі. У той же час йому властиві незворушна розкіш і екстравагантність. Найвищим критерієм для визнання веберівського підприємця є сумлінність. Вебер вважає, що нові підприємці - це люди неординарного характеру. Однією з мотивацій підприємницької діяльності є прагнення до влади та пошани, які насправді можуть бути досягнуті через багатство [5, с. 9].

Роботи економіста Огілві та соціолога Шумпетера вважаються вершиною розвитку теорії підприємництва. Вивчивши теорію капіталістичного економічного розвитку, він ставить підприємця в центр «людського фактору», який втілює в собі найкращі соціальні та культурні цінності ділових людей і стає рушійною силою економіки та технологій 20 століття. Шумпетер ототожнює підприємницьку функцію з функціями економічного лідерства та інноваційними функціями. Він вважає, що сучасне виробництво – це правильне поєднання засобів і працівників [5, С. 10].

Німецький економіст і соціолог В. Зомбарт визначає фірму так [10, с.233]:

1. Як завойовник він духовно звільнений, має багато ідей, сміє ризикувати, має наполегливість і сильну волю.
2. Як організатор, що вміє згуртувати оточуючих людей для реалізації своїх ідей.
3. Як творець, який знає, як переконати клієнтів купувати продукти, залучити себе та свій бізнес і завоювати творця, який завоював довіру.

Тривалий час поняття «підприємець» визначалося поняттям «власник». Однак, починаючи з другої половини 19 століття, необхідно чітко описати різницю між підприємцями та власниками капіталізму, оскільки капітал - професіонали та функції капіталу розділені. Процес прийняття рішень все більше переходить від власників капіталу до капіталістичних менеджерів (менеджерів). Поява корпоративних форм загострила цю тенденцію, в тому числі жорсткі відносини між підприємцями та власниками [19, с. 9].

Цікавою є еволюція відстеження термінів «підприємець» і «підприємство» [5, с. 10-11]:

- 1725 рік. Річард Кантільон: Підприємці – це люди, які діють в умовах ризику;
- 1797 рік. Карно Боро: підприємець - це особа, відповідальна за відкриття бізнесу, плани, контроль, організацію та власника;
- У 1876 році Френсіс Уокер: Ті, хто повинен враховувати ті, хто надає капітал і отримує прибуток, у їхніх організаційних здібностях;
- У 1934 році Йозеф Шумпетер: «Підприємці є новаторами для розробки нових технологій»;
- У 1961 році Девід МакКлелланд: «Підприємці — це динамічна людина, яка працює в умовах середнього ризику»;
- У 1964 році Пітер Друкер: Підприємці — це особи з новими можливостями, максимальним інтересом;

- 1975 р. Альберт Шапіро: Підприємці - це люди, які виявляють свою ініціативу та впроваджують соціальні та економічні механізми. Якщо ви ризикуєте, він бере на себе всю відповідальність за можливі невдачі;
- Роберт Хісріч у 1985 році: «Дух підприємництва — це процес створення нових цінних речей. Підприємці витрачають на це необхідний час та енергію, приймають на себе всі фінансові, психологічні та соціальні ризики, а люди, які отримують гроші та щастя, суть Отримуйте нагороди за досягнення;
- У словнику підприємців 1992 р.: Підприємство — активна самостійна діяльність громадян. Воно спрямоване на отримання прибутку або особистого доходу. Від свого імені, під власні майнові обов'язки або під юридичну відповідальність юридичної особи підприємці можуть здійснювати будь-які Господарська діяльність, що не заборонена, у тому числі комерційне посередництво, торгово-закупівельна, консультаційна та інша діяльність, операції з тонким папером тощо;
- 1997 Анатолій Бусигін: Підприємництво – це особлива форма господарської діяльності (ми маємо на увазі правильні заходи, спрямовані на отримання прибутку), яка базується на самостійній ініціативі, почутті відповідальності та позитивному підприємницькому розумінні.

Дух підприємництва пояснюється як [6, с. 284]:

- Діяльність громадських організацій є творчістю;
- Це задоволення особливо позитивної економічної діяльності соціальних потреб і прибутковості;
- Особлива та творча економічна поведінка є основою економічного успіху;
- Організація власного бізнесу;
- Підйомні або поведінкові методи;

- Спеціальна діяльність, заснована на інноваціях;
- Вид господарської діяльності.

Підприємницький дух є основною характеристикою ринкової економіки. Немає підприємницького духу – немає ринку, навпаки. Це передумова для економіки, психології, політики та права.

Економічною передумовою є існування приватних, колективних і державних власників, що сприяє і забезпечує свободу підприємницької діяльності [6, С. 284]. Це здатність приймати рішення на основі свободи, незалежності, власного ризику, використання майна, продукції та прибутку в результаті підприємницької діяльності [3, С. 367-368]. У трансформаційній економіці України найважливішою передумовою є приватизація власності та монополізована економічна діяльність.

Політичними передумовами є гарантія основного органу та керівника охорони своєї власності. Органи державної влади повинні створити сприятливе політичне середовище для підприємництва через податкову, кредитну, митну та іншу політику.

Основи підприємництва базуються на законодавстві та стандартизованих документах. Чинне законодавство має забезпечити підприємцям, незалежно від того, яку організаційну діяльність вони обирають, користування рівними правами та створення рівних можливостей щодо матеріально-технічних, фінансових, природних, інформаційних та інших ресурсів. Країна має забезпечити свободу конкуренції в законодавстві [6, С. 284].

Психологічна передумова підприємництва полягає у формуванні позитивної громадської думки щодо розвитку підприємницької діяльності (займаються підприємницькою діяльністю). Необхідність усунення психологічних перешкод у цьому питанні є дуже великою, оскільки це дозволить подолати консервативні

погляди та оцінки частини громадян (сформовані в останні десятиліття) сприятиме поширенню підприємницької діяльності в Україні [3, С. 368].

Підприємницькі відносини закладені в українському народі генетично. Протягом усього процесу розвитку всіх сторін громадського життя ступінь розвитку підприємництва, економічна воля й інші фактори, що стимулюють зростання ініціативності суб'єктів економіки відігравали важливу роль. І на сьогоднішній день формування ефективної, конкурентоздатної, соціально-орієнтованої економіки складає стратегічний курс державної політики. Починаючи розділ, присвячений підприємництву на Україні, представляється необхідним виділити етапи розвитку, основні напрямки і проблематику, зв'язані з підприємництвом.

Особливе значення малого і середнього бізнесу виявляється під час перехідного до ринкової економіки періоду, що полягає в стимулюванні структурної перебудови економіки і забезпеченні стабільності суспільства і гарантій на шляху до організованого ринку. В умовах формування орієнтованого ринку, прискорення інституціональних перетворень в економіці України проблема становлення ринкових механізмів підприємництва є пріоритетною.

Процес розвитку малого підприємництва на Україні має свої історичні корені і на стадії переходу до ринку має продовження. Для усебічного утвердження принципів підприємництва необхідно використовувати вітчизняний досвід, достатньої багатий і великий.

Підприємництво в Україні народилося ще в часи Рюрика, хоча тоді, як відомо, панувало натуральне господарство. Зачинателями підприємницької діяльності були купці. Ґрунтуючись на своєму майні й інтуїції, на свій страх і ризик вони налагоджували торговельні стосунки з Візантією, Закавказзям, Середньою Азією, Прибалтикою і Європою.

У XII столітті почали формуватися торгові центри, купецькі об'єднання. Підприємництво з зовнішньоекономічної сфери поступово переноситися на

українську територію і починає упродовжуватися у внутрішньогосподарські відносини, спочатку в торговельні, а потім і виробництві. Роки правління Петра I (кін. XII – XIII ст.) можна назвати періодом становлення підприємництва. Великий самодержець сприяв виникненню соціального попиту на підприємницьку діяльність у виробництві, їм був даний державне замовлення на розвиток галузей промисловості.

Переломним моментом у становленні підприємництва вважаємося початок XIX століття. Олександр I видав Указ про вільних хліборобів, що дозволяв поміщикам відпускати селян на волю з землею за викуп. У Петербурзі був відкритий перший комерційний банк із відділеннями в шести містах Росії. Почали активно створюватися об'єднання підприємців.

Могутнім стимулом у розвитку підприємництва стало скасування кріпосного права. Ділові люди одержали можливість більш вільно займатися підприємницькою діяльністю. На цей період часу приходяться найбільша подія – промисловий переворот.

До 1808 р. у Росії стали активно виникати акціонерні товариства, почалася реконструкція важкої промисловості і залученням іноземного капіталу. У 1870 р. відбувся Перший усеросійський з'їзд підприємців, на якому було сформульовано: «Нині воля праці, воля промисловості зробилися девізом сучасного промислового прогресу». У 1886 р. був прийнятий закон, що регламентував відносини між підприємцями і робітниками, причому він відповідав усім вимогам міжнародного права. У 90-і роки XIX століття склалася досить могутня індустріальна база підприємництва. У результаті реформи С.Ю.Вітте російський карбованець став конвертованим. У Росію підсилювся приплив іноземного капіталу.

На початку XX-го століття в Росії створитися картелі, синдикати, трести. У першому десятилітті XX-го століття підприємництво в Росії стало масовим явищем, а до 1914 р. вступає в стадію стійкого розвитку. Однак цей розвиток був

перерваний спочатку Першою світовою війною, потім Громадянською і «воєнним комунізмом».

В роки непу вільне підприємництво стало відроджуватися. На частку приватного сектора в ті роки приходилося 27% промислового виробництва і 44% роздрібною торгівлі. Надалі, з 1929 р., вільне підприємництво було згорнуто й оголошено нелегітимним, відбулося повне одержавлення економіки. І вже на рубежі 2-ої половини 80-х років, і особливо після 1991р. підприємництво, вже в рамках суверенної посада тоталітарної України, зароджується знову.

Реальний сектор малого бізнесу почав формуватися з 1986 по 1988 р., після прийняття постанови, а потім і Закону «Про кооперативи». Він і поклав початок розвитку недержавного малого і середнього підприємництва, в у такий час, коли великі підприємства знаходилися в руках держави. Ряд аспектів діяльності малого підприємництва був визначений Постановою Ради Міністрів УРСР від 22 вересня 1990р. «Про заходи для створення і розвитку малого підприємництва».

Надалі в ході приватизації і підприємства, що належали раніше державі переходять у приватну і приватноколективну власність і на сьогоднішній день можна говорити про сформовану підприємницьку структуру у вітчизняній економіці, регламентованої рядом нормативних актів, таких як Закон України «Про власність», «Про підприємництво», «Про підприємства», «Про господарчі товариства» і інших.

Число малих підприємств (МП) в Україні на кінець 2003р. збільшилося на 18,5% (порівняно з 2002 р.) і дорівнює близько 301 тис. При цьому на 10 тис. наявного населення припадатиме 62 малих підприємства. Кількість підприємців-фізичних осіб становить близько 1,7 млн., тобто зросло на 17%.

В Україні існує близько 6,7 тис. спільних підприємств із прямими іноземними інвестиціями, у яких працює близько 115 тис. чол., 37,5 тис. фермерських

господарств із 67 тис. працюючих. У цілому частка виробництва малих підприємств у ВВП складає біля 11%.

Ринкові трансформаційні процеси в економіці України сприяли відповідним змінам у формах власності малих підприємств. За період з 1991 р. частка малих підприємств із державною формою власності скоротилася з 14% до 2%. У структурі недержавної форми власності частка колективної зросла з 50 до 70%.

По галузевих ознаках малі підприємства переважно зосереджені в торгівлі, суспільному харчуванні – 46%, промисловість – 14%, будівництво – 16%, побутове обслуговування – 5%, інші галузі – 19%. (рис. 1). У 2003р. підприємствами малого бізнесу усіх форм власності зроблено продукції на 21,5 млрд. грн.

Рис. 1.1 Галузеві ознаки підприємництва

Успадкована від СРСР економіка України усе ще залишається монополізованою. У її структурі підприємництво займає незначне місце. У дійсності ми маємо показник, значно менше цього. Весь можливий потенціал розвитку підприємництва не вичерпаний, оскільки мають необхідні ресурси в

достатньому розмірі. Однак підприємництво на сьогоднішній день зіштовхується з безліччю проблем і труднощів.

Відповідно до Господарського кодексу України підприємництво - це самостійна, активна, систематична господарська діяльність із розподілом ризиків, яка здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) для досягнення економічних і соціальних досягнень та одержання прибутку.

З 1 вересня 2004 року набув чинності Господарський кодекс України, що має велике значення для розвитку корпоративної діяльності України. Відповідно до кодексу, підприємництво є особливою господарською діяльністю, яка ґрунтується на таких принципах: вільний вибір підприємцями виду підприємницької діяльності; підприємці самостійно формують план діяльності, вибір постачальників і споживачів продукції, матеріалів, що виготовляються, і технології. Участь фінансів та інших видів ресурсів законом не обмежується [7, с. 309].

Дух підприємництва також є стилем і поведінковим типом, а його складовими є: пошук нетрадиційних рішень, масштаб і ризик, а також бізнес-думки. Крім того, підприємницький дух відіграє важливу роль в економіці – він забезпечує розвиток і вдосконалення господарського механізму, постійне оновлення економіки, створення інновацій.

Для країн з ринковою економікою розвиток підприємництва має загальні умови [7, с.310]:

- Стабільність національної економічної та соціальної політики, яка змушує підприємців та інвесторів вірити, що вони не стануть жертвами прийняття політичних рішень чи вправ;
- Активна громадська думка — ставлення до підприємництва як до однієї з найавторитетніших професій у суспільстві, терпимість до невдач підприємництва;

- Система податкових пільг передбачає дієві заходи стимулювання відкриття нових та розширення існуючих підприємств.
- Мають розвинену підприємницьку інфраструктуру - інноваційно-впроваджувальні центри, консалтингові центри та центри навчання підприємців, що фінансуються державними та приватними підприємствами у формі акціонерної системи;
- Дія ефективної системи захисту інтелектуальної власності включає не тільки винахід, але й всю продукцію, включаючи нові ідеї, концепції та методи підприємницької діяльності;
- Процедури управління господарською діяльністю державних установ з управління господарською діяльністю, зокрема скорочення форми звіту, спрощення правил реєстрації нової компанії.

Отже, підприємницька діяльність – це насамперед інтелектуальна діяльність енергійної та ініціативної людини, яка має певну ділову цінність і використовує ці цінності для організації свого управлінського бізнесу [19, С. 10].

Згідно зі статтею 42 Господарського кодексу України [1, С. 42] підприємницькою діяльністю визнається самостійна ініціатива суб'єкта господарювання (підприємця), здійснення робіт і надання послуг, спрямоване на досягнення економічних і соціальних досягнень і одержання прибутку. . Підприємницька діяльність має здійснюватися відповідно до закону, тобто особа повинна бути зареєстрована як підприємець у встановленому порядку, а за потреби отримувати спеціальний дозвіл.

Ознаки підприємницької діяльності:

- 1) Самостійність (одна особа визначає устрій власності, самостійно користується та розпоряджається своїм майном).
- 2) Систематичність (здійснення непідприємницької діяльності менше чотирьох разів протягом календарного року).

- 3) Ініціатива (форма особистого рішення почати справу).
- 4) Легальність (легальність і легітимність створюваної структури).
- 5) Ризик (людина постійно авантюрна).
- 6) Мета підприємницької діяльності (прибуток).
- 7) Форма здійснення підприємницької діяльності (виробництво і реалізація продукції, виконання робіт і надання послуг).

Принцип підприємницької діяльності — це основні ідеї та положення, яким має відповідати підприємницька діяльність, і загальні положення про свободу здійснення такої діяльності.

- 1) вільний вибір видів підприємницької діяльності (фізичні особи не можуть займатися підприємницькою діяльністю; особи з приватними інтересами не можуть займати керівні посади; якщо особам обмежено займатися певними видами підприємницької діяльності);
- 2) добровільна участь у підприємницькій діяльності юридичних осіб та особистим майном і коштами;
- 3) самостійно складає план формування, вибирає постачальників і споживачів готової продукції, формує ціни відповідно до законодавства;
- 4) Вільні наймані працівники (безкоштовні наймані працівники);
- 5) використання матеріалів, технологій, коштів та інших видів ресурсів не обмежується законом;
- 6) Залишок прибутку решти операторів, сплачений згідно із законом, та інші витрати стягуються безкоштовно;

7) суб'єкти підприємницької діяльності самостійно здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, і підприємці прийняли рішення про використання своєї частки в загальному доході;

8) Комерційні розрахунки та ризики власного бізнесу [1, с.44]

Особливими принципами підприємницької діяльності є:

- Безпідставно обирає право на той вид підприємницької діяльності, який законом заборонено (перелік видів господарської діяльності, на які потрібен дозвіл, і види діяльності, на які забороняється підприємництво, сформульовані відповідно до закону окремо);

- За правом формування плану заходів, вибору права оформлення готових постачальників і споживачів, залучення матеріальних технологій, коштів та інших видів ресурсів. Використання цих ресурсів не обмежується законодавством, а ціноутворення на продукцію та послуги в відповідно до закону;

- Підприємці мають право вільного найму працівників на підставі трудового договору, укладеного з найманими працівниками, а обов'язки підприємців полягають у забезпеченні належних і безпечних умов праці, своєчасній оплаті праці в мінімальному розмірі, встановленому законом, і забезпечують соціальне забезпечення, включаючи соціальне забезпечення, включаючи суспільство, включаючи суспільство, включаючи суспільство, включаючи суспільство І медичне страхування;

- Право на комерційні розрахунки та власний підприємницький ризик - самостійне зобов'язання комерційних суб'єктів бере на себе зобов'язання, пов'язані з господарською діяльністю;

- Закріплено право розпоряджатися прибутком, що залишився у підприємців після сплати податків, витрат та інших коштів;

-Підприємці самостійно здійснюють право на здійснення зовнішньоекономічної діяльності та самостійно визначають свої права на використання належної їм частки валютного доходу.

Малі та середні підприємства та індивідуальне підприємництво – це нові можливості працевлаштування, а також заміна найму робочої сили. Розвиток малого та середнього підприємництва є дуже важливим для формування середнього класу.

З 01.01.2018 року нова класифікація підприємств поділяється на мініатюрні, малі, середні та великі підприємства, визначені ст. Стаття 2 Закону про бухоблік.

У таблиці наведено стандарт визначення корпоративної категорії.

Використовувався офіційний курс іноземної валюти Гріффнера (середнє значення за цей період), а курс встановлювався на відповідний рік за курсом НБУ.

Категорія підприємства	Критерії оцінки за рік, що передують звітному		
	Балансова вартість активів, євро*	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), євро*	Середня кількість працівників, осіб
Мікропідприємства	До 350 тис.	До 700 тис.	До 10 осіб
Малі	До 4 млн	До 8 млн	До 50 осіб
Середні	До 20 млн	До 40 млн	До 250 осіб
Великі	Понад 20 млн	Понад 40 млн	Понад 250 осіб

Табл. 1.1 Критерії оцінки підприємств

Мікропідприємство означає компанію, яка складає річну фінансову звітність за рік, і її показники, які відповідають принаймні одній із наступних умов:

-Балансова вартість активів - до 350 000 євро;

-Ми маємо чистий прибуток від продажу продуктів (товари, техніка, послуги) - верхні 700 000 євро;

- Середньооблікова чисельність працівників - до 10 чол.

Малі підприємства – це підприємства, які не відповідають стандартам мікропідприємств Показники річної фінансової звітності за попередній рік принаймні відповідають таким стандартам:

-Балансова вартість активів - до 4 мільйонів євро;

-Чистий дохід від реалізації продукції (товари, техніка, послуги) -до 8 млн євро;

- Середньооблікова чисельність працівників - до 50 осіб.

Під середніми підприємствами розуміються підприємства, які не відповідають стандартам малих підприємств Показники річної фінансової звітності за рік перед складання звіту відповідають двом пунктам наступних стандартів:

-Балансова вартість активів -до 20 мільйонів євро;

-Ми маємо чистий прибуток від реалізації продукції (товари, техніка, послуги) -40 мільйонів євро;

-Середньооблікова чисельність працівників - до осіб.

Великим вважається підприємство, яке не відповідає критеріям середнього підприємства, а його показники на дату складання річної фінансової звітності за попередній рік відповідають щонайменше двом із таких критеріїв:

- Балансова вартість активів - понад 20 млн євро;

-Наш чистий прибуток від продажу продукції (товари, техніка, послуги) - перевищив 40 мільйонів євро;

- Середньооблікова чисельність працівників - понад 250 осіб.

Коли нове підприємство визначає, чи відповідає воно стандарту, воно використовує показники річної фінансової звітності річної самостійної підготовки.

Якщо підприємства вищезазначеної категорії не відповідають зазначеним умовам протягом двох років поспіль відповідно до вищезазначених умов, вони належать до відповідної категорії підприємств.

Для визначення відповідності критеріям, встановленим у євро, використовується офіційний курс гривні до іноземних валют (середній курс за період), який розраховується на основі курсу, встановленого Національним банком до євро в відповідний рік. При визначенні виду діяльності ми використовуємо показники річної фінансової звітності за минулий рік (показники на дату складання річної фінансової звітності - рік, що безпосередньо передує звітному).

Для переведення в іншу категорію суб'єкт господарювання має не відповідати ознакам попередньої категорії не менше двох років (п. 2, останній абзац Бухгалтерського кодексу). Якщо за показниками фінансового звіту в 2017 році такі як малий і мікро, за даними фінансового звіту в 2018 році – малий, то в 2019 році ми все одно будемо малим і мікро. Лише якщо ми знову відповідатимемо стандартам малого бізнесу відповідно до наших показників фінансової звітності за 2019 рік, тоді з 2020 року ми вважатимемося малим бізнесом.

Що, якби компанії розділили на три різні категорії за трьома критеріями? Наприклад, за кількістю працівників є мікропідприємством, за вартістю активів – малим, за обсягом доходу – середнім (або великим). У цьому випадку бізнес буде вважатися малим бізнесом (тобто ми вибрали середнє). Цей підхід (з конкретними прикладами) викладено в Інформаційному повідомленні Казначейства від 12 листопада 2018 року. "[8]

Частиною 2 статті 2 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» (далі – Закон) визначено критерії класифікації підприємств на мікро-,

малі, середні та великі підприємства за балансовою вартістю активів, продажем продукції (товарів, машинобудування, послуг) чистого доходу та середньооблікової чисельності працівників. [8]

При визначенні категорії, до якої належить підприємство, використовується показник того, що на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідає принаймні двом критеріям, передбаченим законодавством. Для визначення відповідності критеріям, встановленим у євро, 15 використовується офіційний курс гривні до іноземних валют, розрахований на основі курсу, встановленого Національним банком до євро у відповідному році (середньому за період).

Якщо підприємство зазначених категорій протягом двох років поспіль не відповідає зазначеним умовам за показниками річної фінансової звітності, воно відноситься до відповідної категорії підприємств.

З метою застосування положень цього Закону щодо визначення категорії підприємств у 2018 році приймаються показники фінансової звітності за 2017 рік.

Міністерство фінансів України навело приклад визначення категорії, до якої належить підприємство (мікро, мале, середнє, велике), який було погоджено на засіданні Комітету з методів бухгалтерського обліку при Міністерстві фінансів України /15/2018 № 5) [8]

1.2 Малий та середній бізнес як структурний елемент національної економіки

В Україні підприємництво зародилось із початком 90х років ХХ століття, а прискореного розвитку набуло з прийняттям Указу Президента України “Про внесення змін до Указу Президента України від 3 липня 1998 року №727 “Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб’єктів малого підприємництва” від 28.06.99 року №746/99, яким була прийнята нова редакція Указу „Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб’єктів малого підприємництва”.

Малі та середні підприємства є основною частиною національної економіки. Суб'єкти малого та середнього підприємництва, а також фізичні особи-підприємці (ФОП) виконують соціальну функцію створення робочих місць та професійної підготовки населення. Малі підприємства мобільні і можуть швидко реагувати на вимоги та зміни ринку, отримувати прибуток і пропонувати унікальні продукти та послуги. Розвиток МСП є дуже важливим для формування середнього класу суспільства [9, С. 848]. Вітчизняна влада розглядає малий і середній бізнес та індивідуальне підприємництво лише як один із шляхів поповнення державної скарбниці. Однак слід зазначити, що МСП виконують багато важливих економічних і соціальних функцій, найважливішими з яких є наступні:

- Вирішення проблеми зайнятості населення: збільшення кількості суб'єктів господарювання призводить до створення нових робочих місць (реєстрація громадян як фізичної особи - підприємця тощо);
- Забезпечити гнучкість і адаптованість до ринку. Суб'єкти господарювання МСП можуть швидше та ефективніше охоплювати споживачів, краще реагувати на вимоги ринку та краще обслуговувати споживачів;
- Створення в умовах ринкової економіки конкурентного середовища, що стимулює виробництво товарів, послуг і робіт, що користуються попитом на ринку, створює конкуренцію монополістам;
- Здійснювати структурну перебудову економіки і мати свободу ринкового вибору;
- У більшості випадків вони задають темпи економічного зростання економіки, генерують та реалізують інноваційні ідеї (комерційні, технологічні, маркетингові, соціальні та інші), виробляють новітні товари та послуги зі значною часткою знань;

- Формування середнього класу, що дає змогу розвинути в країні громадянське суспільство, послабити тенденцію соціальної нерівності, зменшити соціальну напругу та прискорити процес демократизації ринкових відносин.

Для подолання проблем, які виникають на шляху перебудови, необхідна стійка позиція держави з цих питань, тобто створення ефективного механізму ринкової самодисципліни та відповідних технологій нової національної економічної політики. Метою політики першого етапу перехідної країни має стати створення розвинутої та стабільної ринкової економіки, а її «опорою» мають стати малі підприємства, як і в економічно розвинених країнах. Адже недаремно кваліфіковані фахівці стверджують, що розвиток малого та середнього бізнесу є одним із пріоритетних напрямів економічного розвитку в найбільших країнах світу, і Україна не є винятком, стверджуючи, що наявність у них великих підприємств бути великою проблемою без них.

Розвиток малого підприємництва після реформування економічної системи різних країн досягло позитивних результатів, що свідчить про те, що мале підприємництво є одним із засобів усунення ринкових відмінностей в окремих товарах, що, у свою чергу, як зазначалося раніше, створює додаткові можливості для зайнятості. Рівень безробіття знижується, що сприяє розвитку здорової та справедливої конкуренції на ринку. Суб'єкти малого підприємництва не потребують великих початкових капіталовкладень, характеризуються швидкою окупністю витрат, активніше займаються інноваційною діяльністю, надають широку свободу вибору, наповнюють ринок товарами та послугами, тому є особливо цінними та вигідні в економічних умовах нестабільні та обмежені фінансові ресурси.

Підприємництво є органічним структурним елементом економіки. У структурі сучасної ринкової економіки мале підприємництво є найбільшим, а отже, і найрозгалуженішим сектором економіки. Малі підприємства надзвичайно важливі в ринковій економіці, тому що ринкова економіка не може ні функціонувати, ні

розвиватися. Мале підприємництво – галузь економіки, яка визначає темпи зростання економіки, структуру та якість валового національного продукту. Сьогодні сфера малого підприємництва в Україні є невід’ємною частиною економіки країни, а не окремою галуззю, а частиною всіх галузей економіки в межах обсягів виробництва та обсягів виробництва, визначених законодавством, свідчить світовий досвід і практика господарювання. що ринок Найважливішою ознакою економіки є існування та взаємодія численних великих, середніх і малих підприємств, їх оптимальні пропорції. Найбільш динамічним елементом мінливої структури національної економіки є малий бізнес.

Здобувши власний досвід, позитивні результати розвитку малого бізнесу в країнах, де пройшла фаза реструктуризації економіки, показують, що це один із засобів усунення ринкових відмінностей в окремих товарах, створення нових робочих місць і зниження безробіття, посилення інноваційних процесів, розвиток конкуренції, швидке насичення ринку товарів і послуг. Малі підприємства за певних умов і за підтримки держави мають ознаки інноваційного потенціалу, сильної гнучкості, високої економічної ефективності, багатого підприємницького досвіду та достатнього професійного рівня.

Особливістю сучасного етапу економічного розвитку є становлення (для постсоціалістичних країн) і подальше вдосконалення (для розвинених країн) змішаної ринкової економіки. Ринковий тип соціально-економічної організації, конкурентний ринковий підхід, який координує економічні процеси та прийняття рішень у національній економічній системі, є найбільш перспективним та історично обґрунтованим для країн, що вирішують проблему вибору методів соціально-економічного розвитку.

Об’єктивними перевагами сучасної ринкової економіки є ефективно і в основному раціональне використання виробничих ресурсів, життєздатність, конкурентоспроможність, висока адаптованість до науково-технічного прогресу. Ринковий механізм господарювання гарантує свободу економічного вибору,

реалізацію власних економічних інтересів, взаємне узгодження інтересів суб'єктів ринку. Не менш важливою ознакою ринкової економіки є реалізація підприємницького потенціалу та мобілізація автономії суб'єктів господарювання.

Тому малі підприємства є рушійною силою соціально-економічного розвитку. Малі підприємства є органічним структурним елементом ринкової економіки. Цей сектор економіки історично і логічно виступав необхідною передумовою для створення ринкового середовища. Це початкова форма ринкової економіки у формі дрібного виробництва. Тому в історії становлення конкурентоспроможної ринкової економіки мале підприємництво відіграло структурну роль. Ця особливість і унікальне функціональне призначення малих підприємств є особливо важливими для країн, які йдуть шляхом відтворення системи ринкової економіки. Здатність малих підприємців структурувати ринок ставить завдання його відродження та визначає першочергові заходи реформування економіки в Україні на перехідному етапі. У сучасній змішаній економічній структурі малі та середні підприємці співіснують і органічно доповнюють один одного.

Але на відміну від перших двох мале підприємництво є найпримітивнішою, найчисельнішою, а тому найширшою галуззю економіки. Відмінності цих трьох типів підприємництва полягають у рівні суспільного поділу праці, спеціалізованому і усупільненому характері виробництва, виборі технічного типу виробничого процесу.

1.3 Основні напрямки моделей розвитку малого та середнього бізнесу країн світу в Україні

МСП є важливою частиною досягнення цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй, таких як «Сприяння інклюзивному та сталому економічному зростанню, зайнятості та гідній роботі для всіх» (ціль 8) і «Розбудова стійкої інфраструктури, сприяння сталій індустріалізації та інноваціям» (ціль 8), , ціль 9) [4]. МСП мають вирішальне значення для досягнення Цілей сталого розвитку.

Одна з десяти рекомендацій у заклику IFAC до дій перед самітом G20 включає створення середовища для зростання та залучення українських МСП шляхом:

- Розширення доступу МСП до цифрової економіки шляхом інвестування в цифрову інфраструктуру та заохочення інновацій;
- Визнання пріоритетів для сприяння розвитку підприємницьких і ділових навичок і підвищення обізнаності про важливість передачі бізнесу та планування наступності;
- Підтвердити відданість країни реалізації ключових політик щодо фінансування МСП та доступу до цифрових фінансових послуг.

У період 2013-2020 років, до початку макроекономічної нестабільності в Україні через пандемію COVID-19 та розгортання військових дій, у суб'єктах малого бізнесу України спостерігалися невеликі, але позитивні зрушення.

Цю динаміку ми враховуємо, аналізуючи такі показники, як частка малого бізнесу у ВВП, частка в загальній структурі бізнесу, кількість суб'єктів малого та мікропідприємництва, чисельність працівників. Кількість малих і середніх стартапів і МСП на 10 тис. осіб. населення. Значення різних показників є відносно значущими, по-перше, відносно значною є частка малого підприємництва в загальній структурі підприємництва (98,8-99,2%) та кількість малих підприємств на 10 тис. населення (68-86).

Натомість у 2019 році значення індексу кількості малих підприємств на 10 тис. осіб у Китаї становило лише 27,28, у Німеччині -30,35, у Польщі -45,29, у Франції -45,52, в Іспанії -59,43, в Італії -62,78, в Великобританії - 87,32, а в США - 93,54. При цьому за цим показником Україна посідає вищу позицію, ніж деякі розвинені країни. Проте внесок вітчизняного малого бізнесу у створення продукції все ще недооцінений. Незважаючи на те, що малий бізнес є рушійною силою національної економіки, його частка у ВВП незначна і становить не більше 16% (найвищий показник за 2020 рік).

Тим часом в економічно розвинених країнах середній внесок малого бізнесу у ВВП становить близько 60%. Така повільна динаміка показників українського малого бізнесу пояснюється не стільки державною підтримкою чи сприятливими умовами для розвитку, скільки його непереборним бажанням функціонувати та боротися за виживання.

Малий бізнес має певні труднощі, які заважають його більш динамічному розвитку. Як правило, ці бар'єри поділяють на зовнішні та внутрішні. Зовнішні перешкоди для розвитку вітчизняних МСП включають:

1. Податкова система не ідеальна
2. Обмежений доступ до виробничих ресурсів
3. Непрозорість механізмів надання державної фінансової допомоги
4. Нерозвинена інфраструктура підтримки малого бізнесу
5. Неефективні механізми захисту прав своїх суб'єктів
6. У державі відсутній ефективний механізм підтримки малого підприємництва

Нижче наведені невід'ємні фактори, які перешкоджають процвітанню вітчизняних МСП (Рисунок 1.2).

При умовах підриву макроекономічної стабільності зростає роль МСП як структурного елемента сучасної економіки. Водночас зростає його вразливість до внутрішніх і зовнішніх шоків, а також ризик порівняно з великими корпораціями.

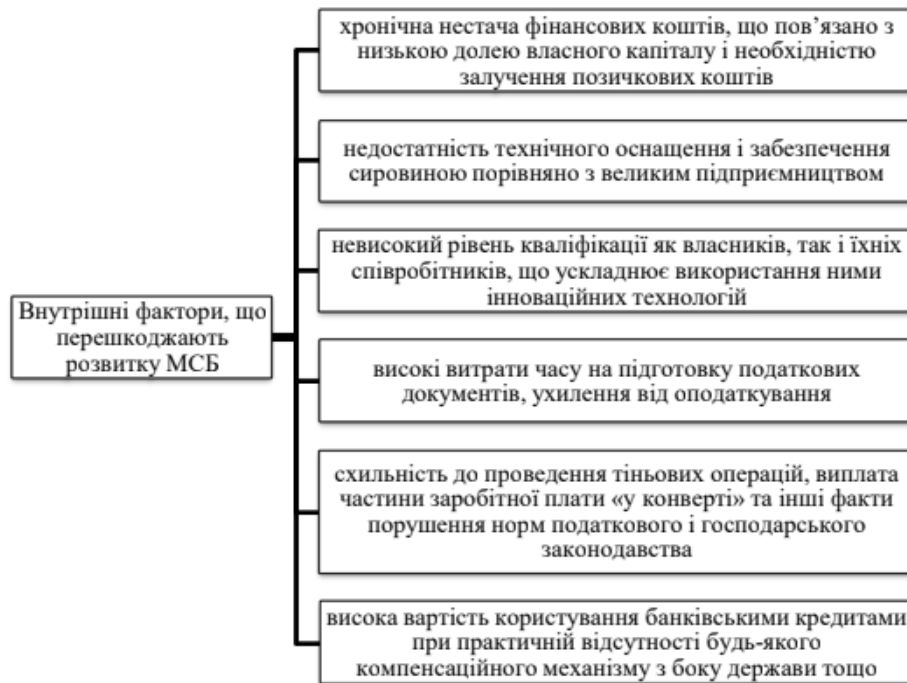

Рисунок. 1.2 - Внутрішні фактори, що перешкоджають розвитку МСБ

У 2020 році через спалах пандемії COVID-19, викликаний ними кризовий процес та дестабілізацію економіки малий бізнес в Україні та світі зазнав нового відчутного удару. Ситуація також погіршилася на тлі бойових дій, спровокованих російською військовою агресією. Заходи уряду поставили український бізнес на межу виживання. Таким чином, до традиційних труднощів розвитку малого бізнесу додалися нові виклики, пов'язані із сучасними глобальними викликами:

- Більш вразливі до несприятливих економічних факторів і порушень макроекономічної стабільності (циклічні спади, інфляційні процеси тощо), ніж великі корпорації;
- Різке зниження доходів суб'єктів малого підприємництва, які вдвічі перевищують великий бізнес;
- Суб'єкти малого підприємництва починають зазнавати значних фінансових втрат;
- Обов'язкове скорочення чисельності працівників, що призводить до зростання рівня циклічного безробіття;

- Порівняно з великими та середніми підприємствами зріс рівень банкрутства малих та середніх підприємств, переважно у сферах послуг, розваг та громадського харчування;
- Створює додаткове навантаження на державу у частині збільшення розміру соціальних трансфертів, пов'язаних з допомогою по частковому безробіттю та надання державної допомоги найбільш незахищеним суб'єктам малого підприємництва.

Політика МСП є складною та охоплює широкий спектр сфер. Основи державної політики, які сприяють розвитку культури підприємництва та інновацій, зазвичай вважаються корисними. Щоб підтримати підприємництво, можна вжити багато дій, у тому числі створити освітні програми (наприклад, бізнес-школи, які допомагають студентам розпочати роботу в університетському містечку через інкубатори) і сприяти підприємцям як зразкам для наслідування. Однак виникають питання про те, на що мають бути спрямовані втручання та як країни можуть допомогти створити належне сприятливе середовище та розвинути екосистему, в якій МСП можуть процвітати.

У той час як МСП стикаються з загальними проблемами, існують значні відмінності в пріоритетах і потребах у різних галузях. Реальність така, що малі підприємства дуже відрізняються за розміром, галуззю, формою власності, бізнес-моделями та прагненнями, і будь-який універсальний підхід нелегко застосувати. Таким чином, сегментація ринку МСП має вирішальне значення для ефективного політичного втручання та ефективної політики розвитку МСП.

Важливо, щоб усі зацікавлені сторони працювали разом над покращенням бази знань для розробки політики та обміну передовим досвідом.

Дослідження показують, що понад 50% нових підприємств зазнають краху протягом перших п'яти років. Хоча малі та середні підприємства можуть

закриватися з різних причин, професійні поради та досвід мають вирішальне значення для того, щоб допомогти підприємствам подолати низку бізнес-завдань. Фінансове зловживання є однією з основних причин банкрутства бізнесу. Дослідження показують, що професійні бізнес-консультації, які надаються малим і середнім підприємствам, пов'язані з вищою продуктивністю, яка вимірюється вищими показниками виживання, темпами зростання, покращенням прийняття рішень і вищими фінансовими показниками. Послуги професійного бухгалтера є безцінними для успішного бізнесу, а точна та своєчасна фінансова інформація є важливою.

Важливим фактором ефективної підтримки та відбудови діяльності України є використання світового досвіду країн у разі форс-мажорних обставин (війни, епідемії тощо), а саме [10]:

1. Розширити доступ до фінансування для МСП, у тому числі через:

- ✓ Взаємодія між урядом країни та міжнародними кредитними установами та організаціями, які допомагають підприємцям розширювати приватний бізнес у країні (наприклад, USAID; NGO Oxfam; Swedish International Development and Cooperation (наприклад, USAID); SIDA тощо);
- ✓ Конструктивно працюють приватний сектор країни, інституційні інвестори, комерційні банки, банки розвитку, експортно-кредитні агентства та Міжнародна фінансова корпорація (IFC), що входить до групи Світового банку.

Прикладами такої співпраці є угода Diamond Trust Bank Kenya Limited з IFC у серпні 2020 року про надання кредитів на суму 50 мільйонів доларів США малому та середньому бізнесу, які постраждали від пандемії COVID-19. Відомо, що IFC підтримує можливості розвитку сільськогосподарського бізнесу в країнах, що розвиваються. Так, наприклад, у 2021 році IFC та Федеральне міністерство економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ) запустили Програму розвитку продовольчої системи[12], метою якої є залучення інвестицій приватного сектору для підтримки

ланцюга доданої вартості німецького виробництва продуктів харчування. По всій Африці розширення доступу до фінансування для сільських фермерів, малих ферм, малого та середнього агробізнесу;

- ✓ Фінансові та технологічні компанії розробляють психометричні інструменти для оцінки підприємницьких здібностей заявників/позичальників. Цей інструмент оцінки в поєднанні з кредитною історією заявника, інформацією про наявність застави та даними про діловий досвід використовується у світовій практиці для заохочення приватних банків кредитувати досвідчених підприємців. Наприклад, інноваційна фінтех-фірма «Financial Entrepreneurship Lab» (Салінас, Каліфорнія) [13] використовує психометричні дані заявника для розрахунку кредитних балів (система балів, яка використовується для оцінки позичальників). Клієнти «Financial Entrepreneurship Lab» (комерційні банки, інші фінансові установи) використовують результати кредитного скорингу для зниження кредитного ризику, безпечного збільшення розміру кредитного портфеля та скорочення часу управління кредитом;

2. Розширити доступ до програм навчання та консультаційної підтримки для МСП, у тому числі через:

- Запуск програми розвитку підприємницьких навичок та програми підтримки МСП. Наприклад, спільні ініціативи, організовані урядами та Oxfam, включаючи заходи, пов'язані з підвищенням стійкості малих ферм до зовнішнього впливу;
- Розширення доступу підприємців до спеціалізованих консультаційних сесій з міжнародними бізнес-експертами. Вагомі кроки у цьому напрямку зроблені Україною ще до війни. Так, на початку 2020 року Міністерство цифрової трансформації України запустило онлайн-платформу для підприємців «Дія. Бізнес».

Післявоєнній відбудові та довгостроковому розвитку української економіки сприятиме адаптація світового досвіду підтримки бізнесу до сучасних українських реалій.

Розділ II АНАЛІЗ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

2.1 Аналіз показників малого і середнього бізнесу в Україні

Ефективна діяльність і розвиток МСП тісно пов'язані з будь-якою цивілізованою країною. Більшість економістів, у тому числі вчених і аналітиків-практиків, стверджують, що малі та середні підприємства (МСП) є основою економічного зростання в найбільшій економіці світу. Кожна з цих компаній становила 99,8% усіх зареєстрованих компаній у Польщі (на кінець 2020 року) [48;49]. Водночас у розвинутих країнах світу на МСП припадає близько половини ВВП – у країнах Європи 60-70%, у Польщі – 50,2%, в Україні – 42,9% [51].

За даними Державної служби статистики України, у 2021 році налічується 1 956 320 діючих суб'єктів господарювання (включаючи банки), з них 1 585 414 – фізичні особи-підприємці, що становить 81% від загальної кількості.

Рік	Усього, одиниць	З них фізичні особи-підприємці, одиниць	% до загального показника суб'єктів господарювання
2010	2184105	1805118	82,6
2011	1701797	1325925	77,9
2012	1600304	1235192	77,2
2013	1722251	1328743	77,2
2014	1932325	1591160	82,3
2015	1974439	1630878	82,6
2016	1865631	1559161	83,6
2017	1805144	1466803	81,3
2018	1839672	1483716	80,7
2019	1941701	1561028	80,4
2020	1973652	1599755	81,1
2021	1956320	1585414	81,0

Табл. 2.1 Кількість діючих суб'єктів господарювання у 2010-2021 роках[48]

Аналізуючи дані з таблиці можна зазначити, що не зважаючи на важкий період в економіці під час початку пандемії COVID19 загальна кількість суб'єктів господарювання збільшилась, хоча у період з 2020 по 2021 рік відбувся невеликий спад.

Розглянемо динаміку діючих суб'єктів середнього, малого та мікропідприємництва у 2010-2021 роках.

Рік	Суб'єкти середнього підприємництва, одиниць	Суб'єкти малого підприємництва, одиниць	Суб'єкти мікропідприємництва, одиниць
2010	21343	2161999	2093688
2011	21059	1679902	1608819
2012	20551	1578878	1510776
2013	19210	1702201	1637180
2014	16618	1915046	1859887
2015	15510	1958385	1910830
2016	15113	1850034	1800736
2017	15254	1789406	1737082
2018	16476	1822671	1764737
2019	18129	1922978	1864013
2020	17946	1955119	1898902
2021	17811	1937827	1880858

Табл. 2.2 Кількість діючих суб'єктів середнього, малого та мікропідприємництва у 2010-2021 роках.

Відповідно до даних з таблиці можна зробити аналогічний висновок, що відбувалось поступове збільшення кількості діючих суб'єктів МСП, втім, під час пандемії відбулись невеликі зміни, особливо у середньому підприємстві. Динаміка кількості підприємств загалом показує чітку тенденції до збільшення.

Вивчивши основні напрямки реформ, які останнім часом проводяться в нашій країні, згідно з рейтингом «Doing Business», за результатами дослідження реформ за різними показниками Україна у 2020 році посідає 64 місце зі 190 країн світу. ви говорите про співвідношення з країною показники, пов'язані з розвитком малого бізнесу, то результати для України такі: отримання кредитів – 32 місце, сплата податків – 54 місце, створення бізнесу – 56 місце, виконання договорів – 57 місце, реєстрація власності. - 63-й, захист малих і середніх підприємств Інвестори – № 72, Міжнародна торгівля – № 78.

Хоча ці показники є кращими, ніж у попередні роки, вони не є задовільними та не відповідають потребам розвитку малого бізнесу. Якщо порівнювати Україну з деякими пострадянськими країнами, то в цьому ж рейтингу Литва – 11, Естонія – 18, Латвія – 19, Казахстан – 25, Російська Федерація – 28, Молдова – 48, Білорусь – 49 [52, 53].]

За показником легкості ведення бізнесу в 2019 році Україна набрала 69,1 бала, а в 2020 році – 70,2 зі 100. Основні зміни в рейтингу легкості ведення бізнесу в Україні за різними показниками наведено на рисунку 2.1

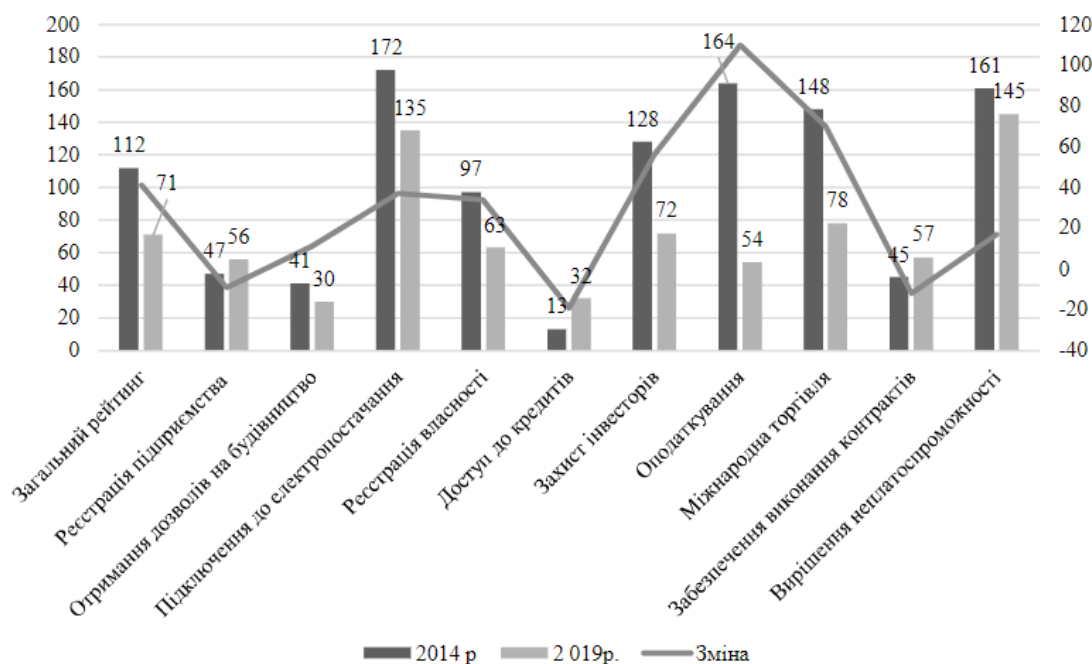

Рис. 2.1 Індикатори зміни показників легкості ведення бізнесу України за 2014-2019 рр.[53]

Загальне місце України у цьому Рейтингу та показники за десятима напрямками наведено у таблиці 2.3.

Ключові показники	Doing Business 2019 рейтинг	Doing Business 2020 рейтинг
Рейтинг легкості ведення бізнесу	71	64
Показники:		
реєстрація підприємств	56	61
забезпечення виконання контрактів	57	63
кредитування	32	37
захист міноритарних інвесторів	72	45
врегулювання питання щодо неплатоспроможності	145	146
підключення до електромереж	135	128
отримання дозволів на будівництво	30	20
реєстрація власності	63	61
міжнародна торгівля	78	74
оподаткування	54	65

Табл. 2.3 Порівняльна таблиця показників Doing Business 2019-2020[53]

Поліпшивши загальний рейтинг на сім позицій, Україна показала зростання за п'ятьма показниками:

- «Захист інвесторів» + 27 вакансій (з 72 до 45). Посилення захисту міноритарних інвесторів шляхом запровадження вимог щодо більш детального розкриття інформації про операції із зацікавленими особами;

- «Отримати дозвіл на будівництво» + 10 (від 30 до 20). Процес отримання дозволів на будівництво спрощено шляхом скасування вимоги найму зовнішніх спостерігачів та запровадження системи онлайн-повідомлення. Отримання дозволів на будівництво також стало дешевшим через зменшення пожертвувань Київграді;

«- «Підключено до мережі» + 7 (з 135 до 128). Спрощено процес отримання електроенергії за рахунок оптимізації випуску технічних умов та впровадження геоінформаційної системи. Надійність енергопостачання також було вдосконалено завдяки введенню механізму компенсації затемнення;

- «Міжнародна торгівля» + 4 (з 78 до 74). Скорочення часу імпорту завдяки спрощеним вимогам сертифікації відповідності для автозапчастин;

- «Реєстрація власності» + 2 (від 63 до 61). Реєстрацію власності спростили за рахунок підвищення прозорості системи землеустрою.

На жаль, в інших п'яти сферах не було достатньо реформ, тому позиції України погіршилися:

- «оподаткування» -11 місць (з 54 на 65);

- «забезпечення виконання контрактів» -6 місць (з 57 на 63);

- «реєстрація підприємств» -5 місць (з 56 на 61);

- «отримання кредитів» -5 місць (з 32 на 37);

- «врегулювання питання щодо неплатоспроможності» -1 місце (з 145 на 146 місце)»

Україна здійснила низку реформ для покращення бізнес-середовища, але на її загальну позицію в рейтингу також вплинули помітні позитивні зміни в інших країнах, багато з яких мають внутрішні нормативні акти, орієнтовані на рейтинг «Ведення бізнесу». За даними Світового банку, рейтингові агентства провели понад 3800 реформ. [54]

МСП є лідерами у забезпеченні зайнятості населення, оскільки забезпечують роботою три чверті працездатного населення країни. За даними Державної служби статистики України, станом на 2021 рік чисельність зайнятих становить 9 056 059 осіб.

Рік	Усього, осіб	З них фізичні особи-підприємці
2010	11000590	2814538
2011	10393516	2371410
2012	10198733	2277866
2013	9965118	2322582
2014	9008315	2498180
2015	8331952	2290330
2016	8244013	2307185
2017	8271365	2328116
2018	8661298	2572956
2019	9145513	2610276
2020	9057014	2565757
2021	9056059	2544468

Табл. 2.4 Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання у 2010-2021 роках

Виходячи з даних таблиці 2.4, ми бачимо, що найбільше зростання зайнятості відбулося між 2016 та 2019 роками. Під час пандемії спостерігався невеликий спад, але позитивний прогрес все ще відстежується.

З 24 лютого 2022 року, з початком повномасштабної війни між Україною та Росією, велика кількість людей втратили роботу. Частина підприємств знищена, частина вивезена в інші регіони України, відбуваються масові звільнення.

Українська продуктова ІТ-компанія robota.ua у червні 2022 року провела опитування про зміни роботи в компанії за 4 місяці війни [59]. В опитуванні взяли участь 721 компанія: мікробізнес – 14,9%, малий бізнес – 27,5%, середній бізнес – 30,1%, великий бізнес – 27,5%. Далі вибірково представлені результати опитування.

Рис. 2.2 Чи змінилися плани щодо набору персоналу до кінця 2022

У 30% компаній їхні плани найму не змінилися, а 10% навіть збільшили наймання поза планами. На жаль, 60% інших компаній сповільнять наймання або повністю призупинять його до кінця року. Персонал у таких сферах, як ІТ компанії, будівництво, кадри та агропромисловий комплекс, набирається поза планом.

Наймання було призупинено до кінця року або скорочено, головним чином для підприємств банківської сфери, роздрібної торгівлі, виробництва, маркетингу та індустрії розваг.

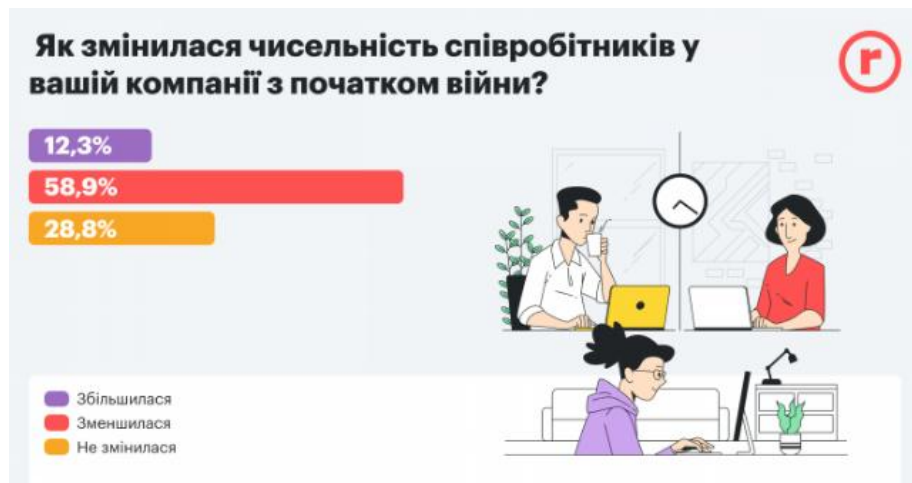

Рис. 2.3 Як змінилась чисельність співробітників з початком війни

За результатами опитування ми бачимо, що майже 60% компаній змушені зіткнутися зі звільненнями в сучасних складних умовах.

Що стосується сфер бізнесу, ситуація різниться від галузі до галузі, але загалом найбільше скоротилася кількість працівників:

- Логістика та транспорт – 80% респондентів повідомили про скорочення персоналу.
- Медицина/Фармацевтика – 71% респондентів повідомили про скорочення персоналу.
- Туризм/Готельний бізнес/Ресторан - 66% респондентів повідомляють про скорочення персоналу.
- Маркетинг/реклама/PR – 60% респондентів повідомили про скорочення чисельності персоналу.
- Роздрібна/оптова торгівля - 58% респондентів повідомили про зменшення чисельності персоналу.

Компанії, які оголошують про збільшення чисельності персоналу або оголошують, що ситуація залишається незмінною, найчастіше потрапляють у такі сфери:

- IT – 40% респондентів повідомляють про збільшення чисельності персоналу.
- Телекомунікації та зв'язок – 35% респондентів повідомили про збільшення штату.
- Людські ресурси – 21% опитаних компаній повідомили про збільшення чисельності персоналу.
- Аутсорсингові компанії – 17% респондентів повідомили про збільшення чисельності персоналу.

Ось що відбувається, якщо подивитися на категорії працівників, які постраждали від звільнень або найму.

Найпоширеніші скорочення вакансій стосувалися функцій підтримки, підтримки клієнтів і персоналу на передовій роботі. Існує велика ймовірність, що це станеться, оскільки зменшення попиту населення призводить до скорочення бізнесу. Як наслідок, внутрішні бізнес-процеси компанії зазнають серйозних змін і, як наслідок, кількість персоналу, необхідного для підтримки бізнес-структури компанії, зменшується.

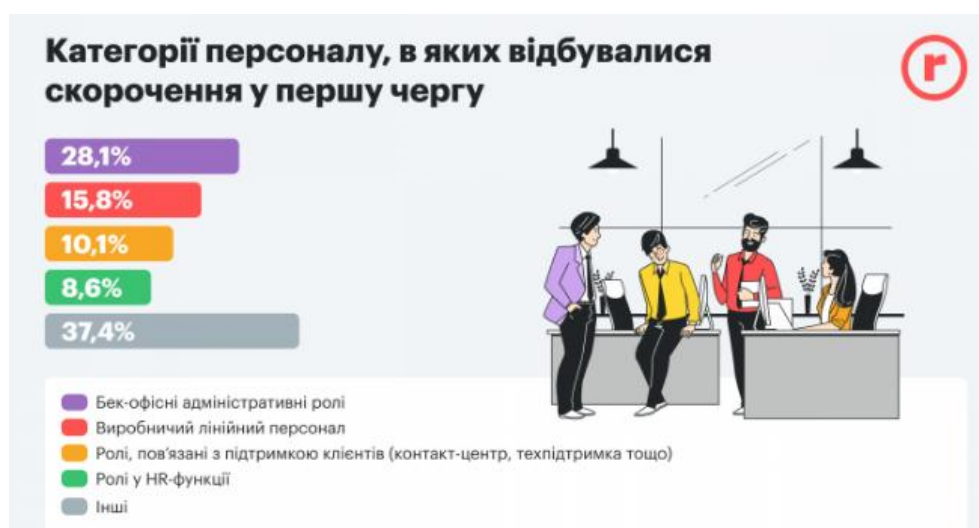

Рис.2.4 Категорії персоналу, в яких відбувалися скорочення в першу чергу

Категорії з найбільшим збільшенням чисельності персоналу – це IT-спеціалісти з критичною інфраструктурою, відділи продажів і персонал на передовій роботі.

Тут все виглядає логічно. Компанії намагаються автоматизувати більшість бізнес-процесів, щоб оптимізувати витрати на заробітну плату, тому зростає потреба в ІТ-ролях. В умовах війни бізнеси намагаються диверсифікувати свої можливості та стати омніканальними. У зв'язку з цим зростає попит на фахівців з цифрового маркетингу та продажів. На мою думку, ситуація у сфері критичної інфраструктури не потребує коментарів.

Рис.2.5 Категорії персоналу, в яких збільшилась кількість працівників

Україна стає все більш цифровою країною, особливо постраждала від хвилі пандемії COVID19. Є багато позитивних змін, які наближають державу до рівня європейських країн. Незважаючи на складну ситуацію в країні, бізнес в Україні показує, що життя триває і для перемоги важлива кулуарна робота.

Через відмову України від будь-яких дій з російськими брендами вибір товарів у деяких регіонах скоротився. Однак навіть зараз, коли активна фаза бойових дій не закінчилася, українські бренди почали розвиватися, і навіть починають поступово з'являтися зовсім нові, що означає, в позитивному випадку, збільшення кількості майбутніх робочих місць.

Ось результати деяких індексів за 2021-2022 роки згідно з дослідженнями, які щорічно проводить Європейська Бізнес Асоціація. [60]

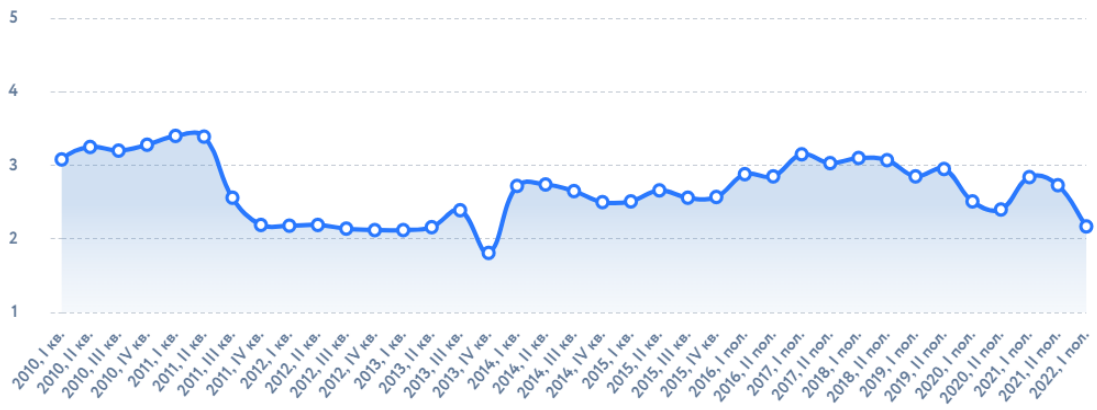

Рис. 2.6 Динаміка індексу інвестиційної привабливості 2010-2022

Індекс інвестиційної привабливості - це середнє арифметичне п'яти аспектів інвестиційного клімату. Респонденти відповідали на запитання, обираючи запропоновану відповідь, яка аналізувалася за п'ятибальною системою.

Дивлячись на динаміку, ви можете побачити поступове зростання з 2016 року, але показник знизився через пандемію. Індекс почав поступове відновлення після смертельного спалаху вірусу, але впав на півпункту в першій половині 2022 року до 2,17 із 5 можливих. Це найнижче значення з 2013 року.

Незважаючи на війну, 91% компаній асоціації планують продовжувати бізнес на українському ринку, а 55% інвестують в Україну навіть під час війни. Керівники компаній розповіли, зокрема, про інвестиційні плани у сільському господарстві, енергетиці, ІТ та телекомунікаціях, будівництві, фармацевтиці, FMCG, нерухомості тощо. Крім того, 12% респондентів вважають, що цьогорічний прихід нових інвесторів в Україну буде вигідним, хоча інші 57% з цим не погоджуються.

На рис. 2.7 наведено динаміку показників досліджуваної сфери: оподаткування, митна справа та правосуддя.

Методологія податкового індексу базується на оцінці чотирьох основних факторів, з якими стикається кожен платник податків – від складності податкової звітності та адміністрування до рівня якості роботи податківців:

- якість податкового законодавства;
- легкість адміністрування податків;
- Ступінь фіскального тиску;
- Якість податкового обслуговування, роботи податківців.

Зеленими кольором позначена податкова сфера, де індекс має позитивну тенденцію і підвищився на 0.11

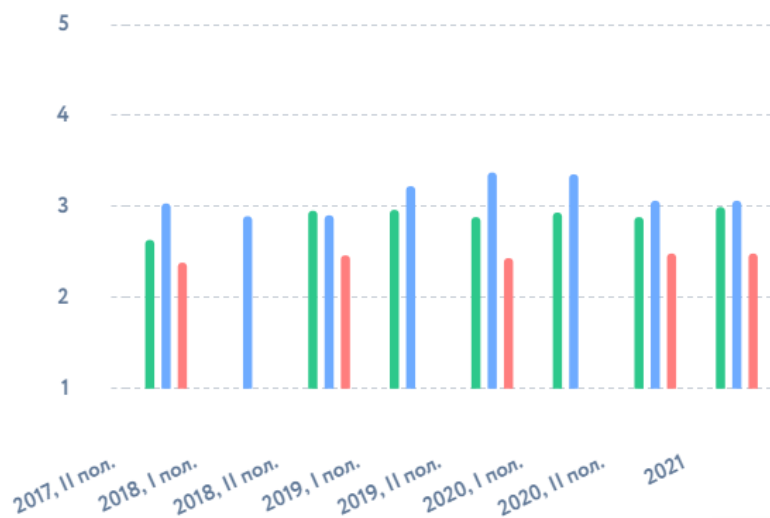

Рис. 2.7 Динаміка індексів сфер досліджень

Митний індекс – це сукупність показників (таких як рівень корумпованості митних органів, якість обслуговування, робота «єдиного вікна» тощо), які використовуються для оцінки митних процедур компаній, які взаємодіють з митницею.

Митна сфера представлена синім кольором, на жаль, в негативному тренді індекс впав на 0,29

Індекс довіри до системи правосуддя вимірюється як експертна оцінка ключових складових функціонування української судової системи, а саме:

- Прозорість судового процесу;

- Кваліфікація та професіоналізм суддів;
- Відповідність процесуальних положень ухвалення судового рішення нормам законодавства;
- Якість судових рішень (обґрунтованість, вмотивованість);
- Справедливість судових рішень;
- Доступність судових рішень (зручність та публічність єдиного національного реєстру судових рішень);
- Передбачуваність результатів судових розглядів з однотипних питань;
- Судова система є незалежною від національних органів влади;
- Фактична доступність правового захисту (реалізація права на правовий захист); Судова сфера зображена червоним кольором і має хоч і невелику, але все ж таки позитивну тенденцію, де показник більшився на 0.05

Завдяки опитуванню Європейська Бізнес Асоціація виявила основні перешкоди для іноземних інвестицій станом на 2020 рік.

Рис.2.8 Шкала оцінки перешкод для іноземних інвестицій 2020

Недовіра до судової системи призвела до інверсного рейтингу перешкод для іноземних інвестицій. Поширена корупція, лідер попередніх років, опинилася на другому місці. Обидві ці перешкоди є найважливішими як для стратегічних, так і для портфельних інвесторів.

Ринкові монополії та олігополістичні захоплення влади посідають третє місце серед перешкод, хоча громіздке та нестабільне законодавство також серйозно заважало стратегічним інвесторам.

На мою думку, у період відбудови країни після війни рівень іноземних інвестицій не тільки повернеться на попередні позиції, а й значно підвищиться і буде тримати тенденцію зростання. Наразі Україна на слуху по всьому світі, інвестори стали більш обізнані щодо ситуації в країні, особливо після того, як держава стала кандидатом в члени ЄС. Тому в нашу країну вже зовсім скоро будуть поступати не тільки пожертвування, а й прямі інвестиції.

Статистичні дані демографії підприємств (щодо кількості новостворених, так званої «народжуваності», «смертності» – банкрутств і припинення діяльності) показують, що за загальної стабілізації чисельності підприємств великого і середнього бізнесу (стабільно 5 одиниць на 10 тисяч наявного населення протягом 2010–2020 років) кількість малих підприємств, в тому числі мікропідприємств, у розрахунку на 10 тис. населення України неухильно зростає (рис. 2.9) – з 78 одиниць у 2010 році до 85 підприємств на 10 тис. осіб у 2020 році.

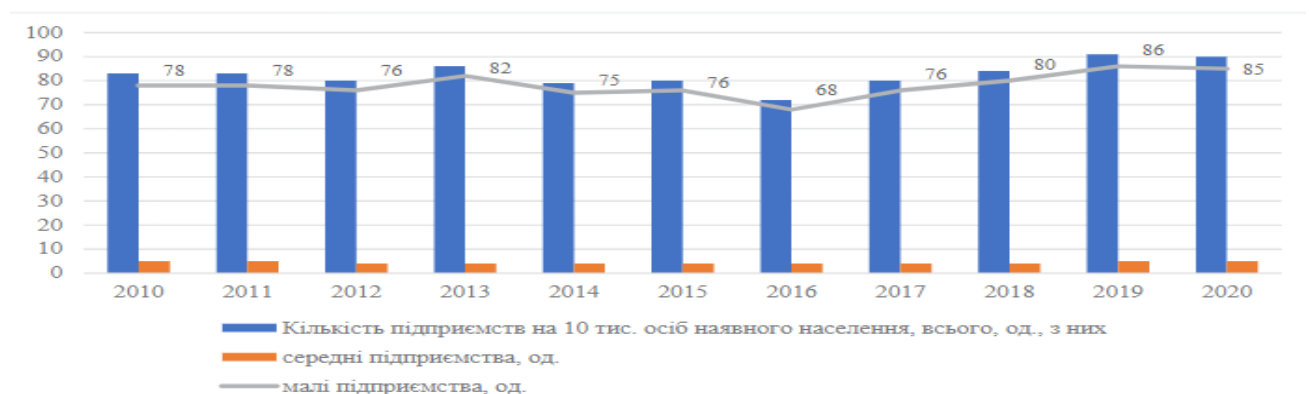

Рис. 2.9 Кількість підприємств малого і середнього бізнесу відносно чисельності населення України

При цьому структура сукупного обсягу реалізованої продукції України за розмірами підприємств змінюється у бік збільшення питомої ваги обсягів виробництва і реалізації продукції (робіт, послуг) середніми й малими підприємствами, порівняно з великим бізнесом (рис. 2.10).

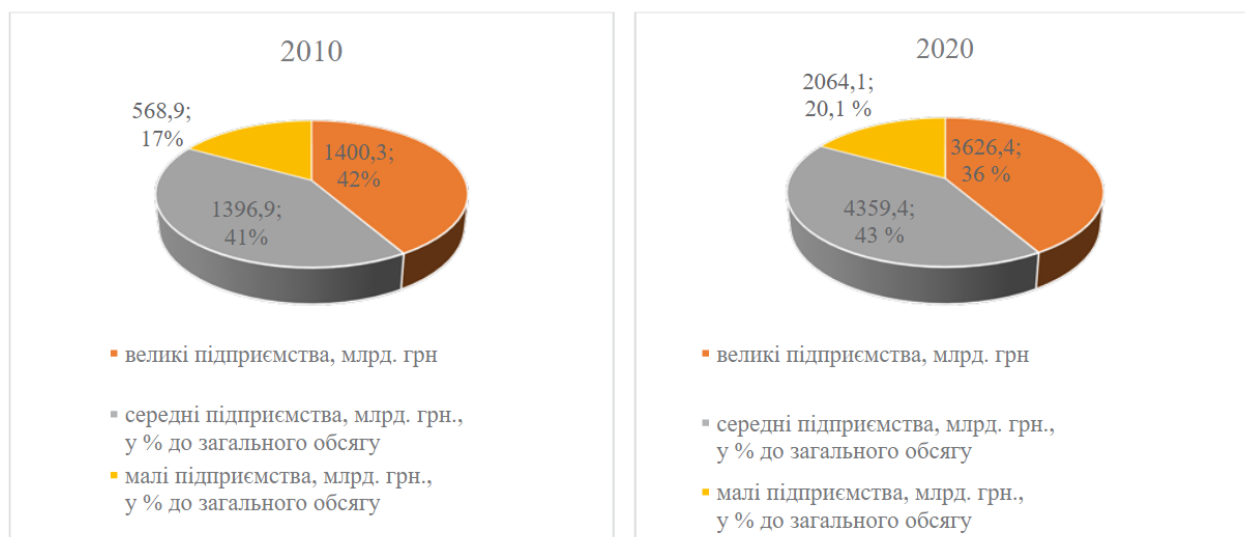

Рис. 2.10 Розподіл обсягу реалізованої продукції України за розмірами підприємств

Так розподіл обсягу реалізованої продукції за розмірами підприємств показує, що за останні 10 років питома вага великих підприємств скоротилася з 42 % у 2010 році до 36 % у 2020 році, тоді як малих – зросла з 17 % до 20,1 %, а середніх – з 41 % до 43 % відповідно за той самий період. Це підтверджує зростання ролі малого і середнього бізнесу у сьогоdnішніх динамічних умовах розвитку економіки і соціуму загалом, висуваючи на перший план вимоги забезпечення динамічності, мобільності, гнучкості та швидкості адаптації до змін.

За галузевим розподілом з точки зору доданої вартості, головними секторами функціонування для малого і середнього підприємництва є промисловість, оптова та роздрібна торгівля, сільське, лісове та рибне господарство, а також

транспортні послуги. На ці чотири сектори припадає 68-71% валової доданої вартості МСП.

З метою визначення тенденцій та перспектив розвитку МСП розглянемо динаміку основних показників їх діяльності у 2010-2020 роках, наведену у Додатку В. Дослідження показують, що обсяг капітальних інвестицій у МСП, а також розмір власного капіталу зростає непропорційно та нерівномірно. [63]

Однак слід відмітити позитивні тенденції, пов'язані в основному з природою та специфікою малих і мікропідприємств.

Мова йде про такі властивості, як забезпечення зайнятості населення, утримання людей і виплата заробітної плати, навчання, персоналізація послуг населенню тощо.

Зокрема, як показано у статистиці в Додатку В, абсолютна кількість працівників МСП зменшилася за останні 10 років, але відсоток від загальної кількості працівників МСП зріс. Великі підприємства зросли з 42,6% до 48,5%, малі - були стабільними (26-28% за останні 10 років), а - зазнали масових звільнень по всій країні на тлі зростання безробіття під час кризи.

Водночас, якщо частка виробничих витрат середніх підприємств у доданій вартості за 10 років зросте лише в 2,7 рази в абсолютній величині, то приріст «створеної» малими підприємствами доданої вартості у 2020 році становитиме понад 7,5 разів більше, ніж того року. Таким чином, загалом додана вартість усіх підприємств (включаючи великі підприємства) в економіці України у відсотках до загальної доданої вартості частка середніх підприємств знизилася з 41,8% у 2010 році до 39,6% у 2020 році, тоді як серед малих підприємств, показник з 10,7% (108,3 млрд грн) у 2010 році до 28,0% (806,2 млрд грн) у 2020 році.

Виявлені тенденції ще раз підтверджують вирішальну роль малого підприємництва у стабілізації економіки країни в сучасних надзвичайно складних умовах життя. Таким чином, саме МСП становлять соціальну основу економічних

реформ, гарантують соціальну стабільність, протидіють поширенню хуліганства та утримання психології, знижують рівень безробіття, сприяють розвитку людського капіталу та пом'якшують проблеми, спричинені ослабленням майнової диференціації. напруги. , підвищити рівень доходів населення. Тому під час військових дій і у поствоєнний період максимальну підтримку і сприяння розвитку слід виявляти саме до підприємств малого бізнесу, включаючи мікропідприємства.

2.2 Державна підтримка малого та середнього бізнесу

Метою державної підтримки підприємництва є створення рівних умов для всіх суб'єктів підприємницької діяльності, щоб підприємницька структура могла бути пов'язана з іншими сферами суспільного виробництва, особливо потребує малого та середнього підприємництва. Це не даремно, оскільки ці форми виступають структурними елементами економіки в нових економічних умовах. Великий бізнес, який лежить в основі будь-якої галузі, завжди втілює результат структурних змін і в цьому сенсі являє собою початок стабільної, «консервативної» економіки.

Малі та середні підприємства закладають основу для формування нових методів виробництва та нових ринків продукції, а також вперше досягають науково-технічні відкриття, тобто впроваджують інноваційні прориви, відіграють революційну роль, ініціюють структурні перетворення та об'єднуються з підприємницьким духом бізнесменів.

Серйозні структурні економічні зміни відбуваються швидше, ефективніше та з вищим рівнем соціальної неконфліктності. У цьому відношенні роль МСП також є важливою, оскільки вони здатні забезпечити нові робочі місця для людей, які звільняються після закриття або репрофілювання великих підприємств.

Багато в чому МСП покращують життєздатність і конкурентоспроможність великих підприємств. Висока рентабельність великосерійного виробництва

визначається стабільністю виробництва серій і серій продукції. Водночас прискорення науково-технічного прогресу також значно скоротило ці можливості: техніко-економічні параметри продукції необхідно постійно коригувати, щоб реагувати на зміни ринку. Щоб зберегти свої переваги та адаптуватися до нових вимог, гіганти складальної промисловості використовують малі та середні підприємства для швидкої інтеграції різноманітних деталей і компонентів із науково-технічними досягненнями. Причому кількість таких підприємств має перевищувати нагальні потреби складальних виробництв, оскільки лише на цій основі буде достатня конкуренція. Це одна з основних передумов успішної взаємодії великого, середнього та малого бізнесу. На жаль, у нашій економіці такого взаємозв'язку немає. Усе це свідчить про те, що розвиток економіки неможливий без перенесення акценту на бізнес-підприємства.

Саме тому уряди цивілізованих країн з ринковою економікою надають великого значення розвитку малого бізнесу та розробляють механізми підтримки підприємницьких організацій. Активна державна політика сприяє інтенсивному розвитку структур малого бізнесу. На прикладі США, Японії та країн Західної Європи (Франції, Швеції, Італії, Німеччини та ін.) проаналізуємо інтенсивність їх розвитку. Зокрема, у 1960 році в США налічувалося близько 5 мільйонів малих і середніх компаній, а до 1970 року їх кількість подвоїлася до понад 10 мільйонів, досягнувши 14 мільйонів у 1980 році та понад 20 мільйонів у 1990 році [28].

Враховуючи досвід та досягнення зарубіжних країн у підтримці малого та мікропідприємництва, слід виділити такі чотири напрями:

- форми прямої фінансово-кредитної підтримки;
- форми опосередкованої підтримки;
- забезпечення юридичної бази для ефективного функціонування малих підприємницьких структур;
- захист державою інтересів малих підприємств.

Пряма фінансово-кредитна допомога структурам малого підприємництва здійснюється насамперед у вигляді кредитів під заставу, цільового бюджетного фінансування, пільгових кредитів, податкових пільг (у тому числі звільнення від окремих видів податків, цільових субсидій тощо). У різних країнах існують різні способи підтримки малого бізнесу. Наприклад, в Японії уряд підтримує пільгову кредитну політику. Основним критерієм надання державної допомоги структурам малого підприємництва є їх здатність існувати в ринковому середовищі. Пільгові кредити пропонуються на ретельно розрахованій основі, щоб продемонструвати життєздатність їх пропозиції та ймовірність майбутніх прибутків.

У США для структур малого бізнесу використовується система податкових пільг. Основним критерієм для визначення можливості надання податкових пільг є розмір доходу господарської організації. Так, від доходу до 50 тис. дол. 15% податок на прибуток; дохід від \$51-75 тис. - 25% від доходу понад \$75 000. - 34% [28]. Майже всі розвинені країни при формуванні політики підтримки малого бізнесу та механізмів її реалізації орієнтуються на функціонування підприємницьких структур, функціональні характеристики, що забезпечують репутацію країни на міжнародному ринку, впровадження досягнень науки і техніки, в тому числі розвиток нові ідеї, «ноу-хау», передові ресурсозберігаючі технології.

Можна сказати, що при формуванні політики підтримки малого та мікропідприємництва розвинені країни в основному зосереджуються на таких аспектах:

- Фокус на ідеї, технологічні інновації;
- Допомога у створенні нових бізнес-організацій;
- Пріоритет підприємницької діяльності при забезпеченні міжнародного авторитету країни;

- Продемонструвати ефективність роботи бізнес-структури та продемонструвати можливість погашення кредиту в певний термін.

Тому національна політика розвинутих країн щодо підтримки малого підприємництва базується на принципі забезпечення пріоритету країни на міжнародному ринку, вирішення основних соціальних проблем, підвищення добробуту людей.

Основи української державної підтримки визначено Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого та середнього підприємництва України» [25], який визначає правові та економічні основи державної політики у сфері підтримки та розвитку малого та середнього підприємництва. Відповідно до Закону завданнями державної політики у сфері розвитку МСП в Україні є:

1. Сприятливі умови для розвитку малого та середнього підприємництва;
2. Гарантувати розвиток малого та середнього підприємництва, створити конкурентне середовище та підвищити конкурентоспроможність;
3. Сприяння інвестиційній та інноваційній діяльності МСП;
4. Промоційна діяльність суб'єктів малого та середнього підприємництва з метою просування своєї продукції (робіт, послуг) та інтелектуальної діяльності на внутрішньому та зовнішньому ринках;
5. Забезпечення зайнятості населення шляхом підтримки підприємницької ініціативи громадян [25;29]

Державна підтримка українського малого підприємництва базується на таких принципах: ефективність, доступність, безпека, відкритість, прозорість тощо. Серед основних напрямків державної підтримки малого підприємництва України можна виділити наступні [25]:

- Спрощення процедури бухгалтерського обліку та оподаткування;
- Участь суб'єктів малого підприємництва в реалізації науково-технічних та соціально-економічних програм;

- Створення розгалуженої інфраструктури для підтримки розвитку малого бізнесу;
- Спрощення процедури отримання документів, необхідних для діяльності малого бізнесу тощо.

Сьогодні Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України виконує основну функцію підтримки МСП. За його підтримки створено «Портал для підприємців», який дає їм доступ до публічної інформації про законодавчі зміни, а також інформацію про плани бюджету, банків та донорів (у тому числі іноземних) щодо розвитку бізнесу.

У 2016 році Міністерство комерції запропонувало Стратегію розвитку МСП до 2020 року, згідно з якою на регіональному рівні були сформульовані політики та стратегії регіонального розвитку. У 2017 році Міністерство запустило портал програми ЄС з підтримки МСП в Україні – COSME. У рамках програми Україна виділила 900 млн євро на полегшення доступу до ЄС та міжнародних ринків, доступу до інформації про ведення господарської діяльності, навчання та стажування, конкурси для державних органів влади для покращення бізнес-клімату [30].

Відтак, у додатку 3 Закону «Про Державний бюджет України на 2020 рік» на виконання зобов'язань України щодо участі в програмі ЄС «Конкурентоспроможність малого та середнього підприємництва (COSME)» закладено 25,2 млн доларів. [6].

Крім того, Верховна Рада прийняла рішення про виділення 2 млрд грн під час другого читання проекту змін до закону про Держбюджет на 2020 рік. До нової бюджетної пропозиції «Фонд розвитку підприємництва». Ці кошти будуть видані в рамках програми «Повернись і залишись», за якою малий бізнес зможе отримати до 1,5 млн грн. Робіть власний розвиток під 5-9% на рік протягом 5 років. Це дуже оптимістичні цифри, оскільки раніше кредит на розвиток малого бізнесу в Україні становив 26-28% на рік на 1-5 років, а в Німеччині – 4-5% на 10 років. Максимальна сума кредиту для малого бізнесу в розвинених країнах

становить 25 000 євро (близько 750 000 грн) за процентною ставкою 4-6%, а максимальна сума кредиту для малого бізнесу в Україні – 100 000 грн. нижче 26-28% [36].

Однак на початку 2020 року виникла глобальна проблема, яка торкнулася всього світу – поширення смертельної коронавірусної хвороби. Глава Міжнародного валютного фонду Кристаліна Георгієва заявила про початок нової економічної кризи (викликані пандемією). Крім того, глава Організації економічного співробітництва та розвитку Анхель Гурріа заявив, що коронавірус вдарив по світовій економіці сильніше, ніж світова економічна криза 2008-2009 років.

У березні 2020 року Верховна Рада ухвалила законопроект, який передбачає кілька стимулів для підприємців. за законом:

1) З 1 березня по 30 квітня 2020 року:

- звільнення від ЄСВ усіх самозайнятих осіб, фермерів та осіб, які здійснюють незалежну професійну діяльність (артисти, науковці, нотаріуси, адвокати);
- тимчасове скасування штрафів та пені за несвоєчасну або неповну сплату ЄСВ та несвоєчасне подання звітності з ЄСВ;
- скасування податків на комерційне майно та землю;

2) З 1 березня по 31 травня 2020 року:

- скасування пені та штрафів за порушення податкового законодавства (крім порушень ПДВ, акцизу та ренти);
- призупинення перевірок документів та фактичних перевірок;
- відтермінування обов'язкового впровадження обладнання РРО (реєстратори розрахункових операцій; касові апарати, закон набув чинності в березні 2020 року);

3) Термін подання річної декларації про майновий стан і доходи продовжується до 1 липня 2020 року, а податкова заборгованість може бути перерахована до 1 жовтня 2020 року[32].

В Україні Фонд підтримки підприємництва разом зі своїми партнерами пропонує декілька програм підтримки малого бізнесу, а саме:

- Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка забезпечує спрощений доступ до банківських послуг для суб'єктів мікропідприємництва та малого бізнесу, сприяє запобіганню та поширенню, локалізації та ліквідації спалахів, епідемій та епідемій коронавірусної хвороби в Україні (COVID-19), сприяти запобіганню та подоланню його наслідків, а також рефінансувати наявні кредитні зобов'язання таких суб'єктів господарювання в українських банках. Максимальна сума, яку бізнес може отримати від банку-партнера за такою схемою, становить 3 млн грн [33];
- Програма мікрокредитування, яка дозволяє фінансувати інвестиційні проекти та доповнювати оборотний капітал мікропідприємств і малого бізнесу, що економічно працюють у секторах, дозволених для кредитування за програмою, до максимуму 250 000 євро отриманих позик [34];
- Програма «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%», яка спрямована на придбання та/або модифікацію основних засобів ММСП, крім придбання транспортних засобів (крім комерційного та промислового використання), придбання нежитл. нерухоме майно для здійснення діяльності, але без права передачі такого нерухомого майна третім особам у платне чи безоплатне користування шляхом укладення договору фінансової оренди[35].

24 квітня 2020 року уряд ухвалив законопроект про соціальну допомогу під час карантину ФОП, які мають дітей віком до 10 років.

Таку допомогу отримали близько 300 тисяч сімей, серед них батьки-ФОПи, які належали до першої та другої групи платників єдиного податку та сплачували

ЄСВ на період карантину та протягом місяця з дня його скасування. На кожну дитину встановлено мінімальний розмір прожиткового мінімуму (діти до шести років – 1779 грн., діти від шести до десяти років – 2218 грн.).

Крім того, «ПриватБанк» запровадив кредитні канікули для своїх клієнтів МСБ з 1 березня 2020 року до кінця травня 2020 року, а «ПУМБ» скасував внутрішні та зовнішні розрахунки в національній валюті на весь час карантину.

Після виходу з карантину справжнім «рятівником» для українських компаній є зниження облікових ставок. 24 квітня 2020 року Рада директорів Національного банку України ухвалила рішення про зниження облікової ставки з 10% до 8% річних, що також вплинуло на зниження кредитних ставок комерційних банків.

«Портал державної допомоги» розроблено Антимонопольним комітетом України за підтримки Проекту міжнародної технічної допомоги Європейського Союзу для моніторингу надання державної допомоги, збору інформації про поточну та нову державну допомогу, в тому числі державний реєстр допомоги, реєстр рішень, реєстр справ тощо.[37]

Причина потреби МСБ у державній підтримці полягає в тому, що, незважаючи на вагомі переваги, саме цей сектор економіки є найбільш вразливим до політичних та соціальних змін. - соціально-економічне життя (особливо це помітно на прикладі України). Тому активна та цілеспрямована підтримка розвитку МСБ сприятиме зростанню ВВП та створенню нових робочих місць, що буде необхідно у найближчому майбутньому.

2.3 Програми підтримки малого та середнього бізнесу під час повномасштабної війни України проти країни-агресора

Війна Росії проти України негативно вплинула на загальну економічну ситуацію нашої країни, особливо на діяльність та розвиток українського бізнесу. Якщо говорити про МСП, то, за даними Європейської Бізнес Асоціації, 42%

підприємців повністю припинили роботу в березні, близько третини – призупинили роботу, але планують відновити, лише 13% МСП працюють на повну [39]. Результати другого раунду опитування представників малого та середнього бізнесу, проведеного Європейською Бізнес Асоціацією, показали, що кількість непрацюючих представників бізнесу в квітні скоротилася з 42% до 26%, 17% повернулися на роботу після тимчасової зупинки, а ще 23% готові повернутися до роботи. Також зросла кількість штатних підприємців – з 13% до 20%. За два місяці війни динаміка нових реєстрацій бізнесу вже наближається до 50% від аналогічного довоєнного періоду у квітні 2021 року. У середині травня 2022 року цей показник зріс до 70% [40]. Ці дані про стан українських МСП показують, що їх подальший розвиток був би неможливим без позитивного стимулу з боку держави.

Війна завдала шкоди українському бізнесу, державі та цивільному населенню.

За даними Київської школи економіки, станом на вересень 2022 року прямі зареєстровані збитки житлової та нежитлової нерухомості, іншої інфраструктури в Україні склали понад 127 мільярдів доларів (у відновній вартості). [41]

Найбільша частка загальних прямих збитків припала на будівництво житла (39,7 відсотка або 50,5 мільярда доларів) та інфраструктури (27,7 відсотка або 35,3 мільярда доларів). Втрати бізнес-активів склали щонайменше 9,9 мільярда доларів і швидко зростали. Ще \$6,9 млрд – це прямі збитки агросектору внаслідок війни.

Сукупні прямі збитки від пошкодження та пошкодження об'єктів державного сектору (об'єктів та закладів соціальної сфери, закладів освіти, науки та медицини, культури, спортивних споруд, адміністративних будівель тощо) склали приблизно 11,6 млрд дол.

Динаміка сукупної оцінки прямих втрат економіки України, \$ млрд

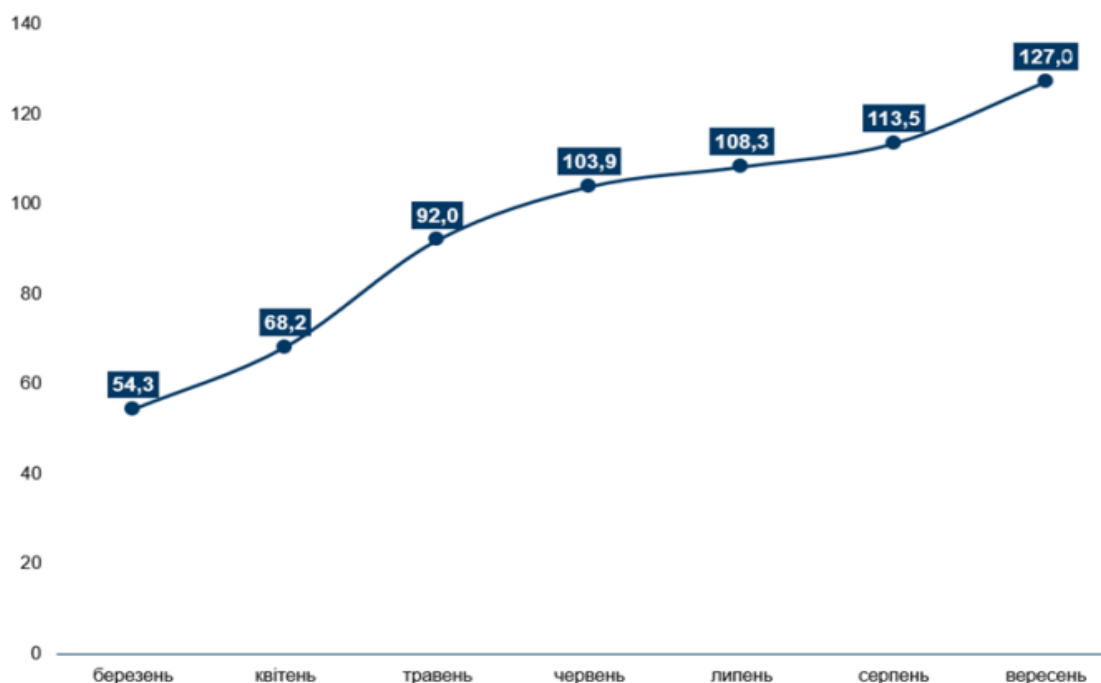

Рис.2.11 Динаміка сукупної оцінки прямих втрат економіки України

Сьогодні, в умовах воєнного стану, вітчизняні суб'єкти господарювання стоять на економічному фронті для захисту економічної безпеки нашої країни. Тому створення сприятливих умов для організації та ведення підприємницької діяльності будь-якого розміру, організаційно-правової форми в Україні є одним із головних завдань нашого Уряду. Стимулювання розвитку національного підприємництва має зменшити проблеми їх функціонування та забезпечити швидку адаптацію до нових реалій.

Під державною підтримкою слід розуміти державне регулювання комерційної діяльності, яке передусім передбачає свідоме формування державною структурою відповідних прямих і непрямих інструментів комерційної підтримки, зокрема створення стимулів для використання матеріальних, фінансових та інших ресурсів, що залучаються до його предмет. Пріоритет держави щодо регулювання та підтримки підприємництва в умовах війни вимагає переходу від прямої адміністративної допомоги до створення сприятливого економічного та соціального середовища для вдосконалення механізмів та інструментів стимулювання розвитку суб'єктів господарювання.

Щоб полегшити роботу бізнесу, влада запропонувала низку заходів. Під час воєнного стану держава послабила податкову та тарифну політику. Уряд прийняв Закон 2120-IX, згідно з яким оновлено спрощену систему оподаткування, змінено порядок сплати єдиного податку та передбачено пільги для підприємців [42].

Серед ключових інновацій:

- 1) Скасування паливного збору та акцизного збору на нафтопродукти;
- 2) Підприємствам з оборотом 10 мільярдів гривень дозволено перейти на сплату єдиного податку;
- 3) Підприємці сплачують лише 2% від обороту, без ПДВ та податку на прибуток;
- 4) ФОПи II-III груп можуть не сплачувати ЄСВ за мобілізованих працівників;
- 5) Звільнення від оподаткування власників земельних ділянок, розташованих у районах ведення бойових дій, до кінця 2022 року;
- 6) Зменшити ПДВ на паливо з 20% до 7%;
- 7) Скасування штрафів за порушення законодавства про РРО;
- 8) Пропонувати клієнтам банку знижки, зокрема для погашення простроченої заборгованості за споживчими кредитами;
- 9) Скасовано майже всі вимоги щодо отримання ліцензії на підприємницьку діяльність [42].

Державна підтримка, державні програми та ініціативи допомагають підприємствам, які перебувають у бойових діях, отримати державну допомогу для перенесення своїх потужностей на західну Україну. Для цього започатковано програму переміщення українських виробництв за державної підтримки. Допомога підприємствам, які планують переїзд у безпечні райони, у виборі виробничих приміщень, транспортуванні та розміщенні персоналу, пошуку нових працівників.

Учасником може бути не тільки велике виробництво, а й малий бізнес з 10-20 співробітниками.

У рамках підтримки створення робочих місць запроваджується схема компенсації роботодавцям витрат на заробітну плату внутрішньо переміщених осіб, яких вони наймають, у розмірі 6500 грн за одного такого працівника протягом двох місяців. Для участі у програмі суб'єктам господарювання необхідно укласти трудові договори з громадянами внутрішньо переміщеними особами та зареєструвати дані про працевлаштування на порталі Дія або подати заявку до Національної служби зайнятості.

Подати заявку на виплати за працевлаштування ВПО можуть тільки роботодавці, які:

- працевлаштували ВПО після 24.02.22, за умови, що переселенець отримав статус ВПО також після 24 лютого.
- виплачували їм зарплату не меншу за мінімальну (6500 грн).
- сплачують єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Подали податкову звітність за 4 квартал 2021 або весь 2021 рік.

Також працюють інші державні ініціативи:

- великому бізнесу дозволяється користуватися спрощеною системою та сплачувати єдиний податок 2%, якщо обсяг доходу якого за календарний рік не перевищував 10 млрд грн.
- підприємці-єдинники звільняються від ЄСВ за себе, а також за мобілізованих працівників, якщо не мають доходу
- зниження ПДВ на пальне до 7% та скасування акцизу;
- видача позик до 60 млн грн будь-якому бізнесу під 0% на час воєнного стану плюс один місяць після війни. Далі діятиме мінімальна ставка – 5%.

Гранти на підтримку бізнесу під час війни запустили на порталі Дія. Грантовий фонд спрямований на підтримку 300 малих та мікробізнесів. Сума 125 000 гривень (4 000 євро).

Заявки можна подати:

- підприємства, розташовані в районах бойових дій;
- підприємства, які залишають ці території і тимчасово дислокуються в більш безпечних містах;
- підприємства, які зазнали збитків внаслідок бойових дій, але продовжують працювати і можуть це засвідчити.

Пріоритет у відборі надається тим компаніям, що створюють життєво необхідні товари для українців та ЗСУ.

На державному та міжнародному рівнях розробляються різні ініціативи для підтримки підприємців. Метою таких програм є інформаційна та фінансова підтримка українського бізнесу та економіки.

Влада створила платформу Дія.Бізнес з метою надання допомоги у працевлаштуванні, державної допомоги для переміщення бізнесу в постраждалі райони, а також кредитних схем і податкових нововведень. [43]

Це частина масштабного національного проекту з розвитку підприємництва, який має також офлайн-складову — в різних регіонах України планується відкрити центри підтримки та хаби для підприємців.

Кожен підприємець отримав доступ до державного порталу, на якому можна переглянути:

- каталог бізнес-ідей зі зручними шаблонами, перелік усіх необхідних юридичних документів для відкриття бізнесу через проходження тесту;

— сервіси — онлайн-сервіси та програми підтримки для підприємців на одній сторінці;

— довідник підприємця — на основі матеріалів профільних державних органів та провідних компаній України;

— кейси — історії успіху простих людей, які хотіли розпочати свою власну справу;

— консалтинг-зона — можливість консультацій із фахівцями за допомогою відеомесенджера. Підприємці можуть отримувати консультації із систематизації бізнес-процесів, фінансового управління, взаємодії з державою, психології бізнесу, HR, маркетингу та продажів.

Проект має дві складові. Онлайн платформа – це портал, який допомагає створювати, розвивати та розширювати ваш бізнес. Це stop-shop безкоштовних онлайн-шкіл для підприємців, шаблонів документів, послуг і програм підтримки підприємців, бізнес-ідей, прикладів підприємців в Україні, карт підтримки бізнесу по регіонах тощо. Офлайн-проявом цього проекту є мережа Дія.Бізнес-центрів – сучасних, комфортних та передових локацій, де підприємці можуть отримати безкоштовні консультації експертів, відвідати освітні заходи та протестувати свою продукцію перед виходом на ринок. [44]

Одне з першочергових завдань держави – надати всіляку підтримку, від фінансової до консультаційної.

За це відповідає сторінка "Підтримка бізнесу в умовах війни" на онлайн-порталі Дія.Бізнес. Там можна дізнатися яким чином підприємці можуть тримати гроші за працевлаштування ВПО та як здійснити перелокацію свого бізнесу у більш безпечне місце за підтримки держави, або як отримати кредит на час воєнного стану за програмою "5-7-9%". Також можна проконсультуватися щодо перезапуску власного бізнесу.

Після трьох місяців війни реєстрація нових підприємств продовжує демонструвати позитивну динаміку в рамках відновлення. Під час попереднього аналізу двох місяців війни, дослідники виявили, що динаміка реєстрації вже наближалася до 50% від аналогічного довоєнного періоду у квітні 2021 року. У середині травня 2022 року цей показник зріс до 70%. Водночас комерційна привабливість української території також змінюється глобально.

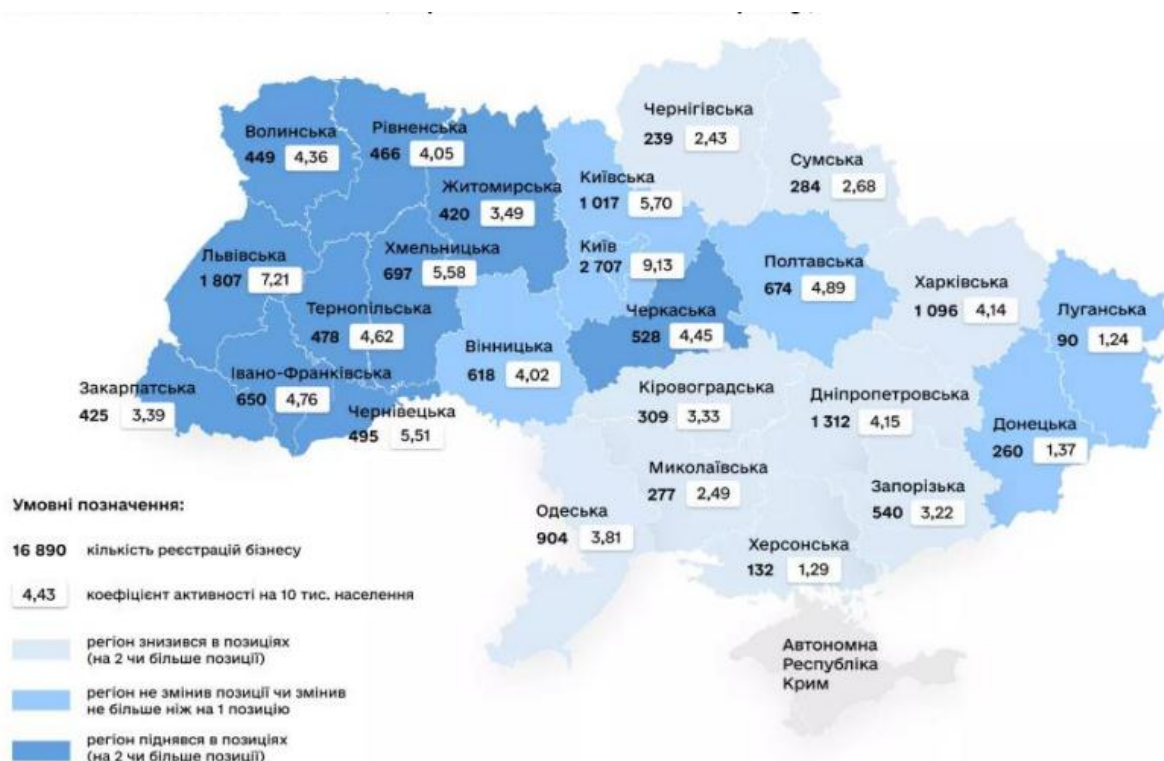

Рис. 2.12. Динаміка реєстрацій бізнесу в регіонах під час повномасштабної війни (березень-квітень 2022 року)[45]

У березні на порталі Дія поновили реєстрацію бізнесу. З початку війни реєстр був вимкнений, щоб дані українців були в повній безпеці. Зараз Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань знову працює, і можна подавати заявку на автоматичну реєстрацію ФОП. Лише за одну добу після відновлення автореєстрації ФОП українці зареєстрували більше 1 000 нових бізнесів. У топі за популярністю — ФОПи, що надають інформаційні послуги, ІТ-сфера та роздрібна торгівля. Згодом буди поновлені послуги для підприємців: внести зміни або закрити ФОП.

До початку війни у різних містах України було відкрито одинадцять офлайн центрів підтримки підприємців Дія.Бізнес, у планах було відкрити 50 аналогічних центрів не тільки в обласних центрах, та в містечках. Але у 2022 році відкрили лише один, і навіть не в Україні, а у Варшаві [46].

У вересні відновив роботу центр Дія.Бізнес. Вперше центр відкрили у грудні 2021 року. Менш ніж за два місяці роботи Дія.Бізнес прийняв майже тисячу відвідувачів та провів сотні звернень від українців, які бажали відкрити бізнес.

Ну а потім до Бучі прийшов «руській мір». Центр був в окупації та зазнав значних руйнувань, але продовжував працювати в онлайн-форматі. Зараз, завдяки нашим героям із ЗСУ та роботі команди Мінцифри, Дія.Бізнес може знову повноцінно працювати в українській Бучі. Відновлення центру — потужний сигнал для всього світу про те, що Україна активно відбудовує екосистему звільнених міст, а український бізнес працює навіть під час вторгнення. Центр у Бучі допоможе багатьом реалізувати сміливі ідеї, які посилять економіку країни.

Проект Дія.Бізнес здобув почесну міжнародну відзнаку European Enterprise Promotion Awards як найкраща ініціатива, що полегшує малому та середньому бізнесу вихід на міжнародні ринки. У 2022 році близько 3200 проєктів з 26 країн світу подали заявки на участь у конкурсі. Команда Мінцифри презентувала напрацювання Дія.Бізнес з розвитку підприємництва та експорту, які визнали найкращими у категорії «Підтримка інтернаціоналізації бізнесу».

Окрім офлайн центрів, нагальною потребою є онлайн підтримка. У результаті була розроблена інноваційна форма гарячої лінії, щоб зробити отримання допомоги максимально швидким і простим – «незалежно від того, де ви знаходитесь, ви можете отримати допомогу, коли ви шукаєте роботу, починаєте бізнес або тимчасово переміщуєте свій бізнес». за кордоном»[2].

Після консультації з експертом ви можете отримати персональну дорожню карту з переліком корисних матеріалів, інформацією контакт-центру та іншими порадами. За допомогою цього сервісу українці можуть отримати консультації

щодо проживання та роботи в Польщі, Болгарії, Чехії, Словаччині, Словенії, Литві та Німеччині. Заявки до інших країн ЄС будуть готуватися окремо. Внутрішньо переміщені особи в Україні також можуть отримати консультацію.

Запустили у травні 2022 на порталі Дія нову послугу для підприємців — єДекларація для бізнесу. На час воєнного стану вона замінить 374 види різних дозвільних документів. Наприклад, ліцензії, сертифікати, свідоцтва, посвідчення та висновки.

Якщо ви власник маленької кав'ярні, то раніше вам потрібно було сходити в 6 різних держорганів та зібрати близько 25 паперових документів: дозвіл на зовнішню рекламу, ліцензію на право роздрібної торгівлі та інші. Цей бюрократичний квест тривав до 75 днів. У Дії це один електронний документ за 3 хвилини.

єДекларацію можуть подати вже діючі ФОП або керівники юридичних осіб:

- власники бізнесу, в яких закінчився термін дії дозвільних документів;
- ФОП, які через війну змінили місце ведення бізнесу;
- підприємці, які змінили вид діяльності.

єДекларація навіть не потребує розгляду чиновника. Зручно, швидко та без нервів. Можна одразу почати працювати, а не чекати рішення 10 днів.

На початку лютого 2022 було запущено Дія.City — одну з найкращих податкових систем у світі, що доступна в будь-якому куточку України як для маленьких стартапів, так і для великих ІТ-компаній.

Проект має все для успішної побудови та розвитку ІТ-бізнесу: від сприятливих податків (у 5 разів нижчі, порівняно із загальною системою оподаткування) до соціальних гарантій для розробників, інструментів захисту інвестицій та інтелектуальної власності.

Талановиті українські розробники можуть успішно реалізувати свої ідеї тут, вдома. В Україну заходять великі світові гіганти, у країні будуть створюватись нові робочі місця, розвиватись технології.

Одним із перших резидентів Дія.City стала міжнародна фінансова технологічна компанія Revolut.

На міжнародному рівні створено проект «Do business with Ukrainians», який забезпечує сприятливі умови для залучення іноземних компаній для інвестування в український бізнес та пропонує українським підприємцям можливість налагодити співпрацю з іноземними компаніями.

Сьогодні бізнес у регіоні потребує більшої підтримки, щоб протистояти економічним труднощам, спричиненим війною. Таку допомогу ЄС може надати за допомогою двох інструментів: інструменту підтримки зайнятості та ваучерної системи фінансування, яка надає фінансову допомогу українській економіці. [47]

Інструменти підтримки збереження робочих місць включають виплату ЄС субсидій роботодавцям із фонду SURE для оплати праці працівників, які не працюють під час кризи. Ця програма збереження робочих місць допомагає підтримувати рівень доходів працівників.

Іншим інструментом підтримки є ваучерна програма, що сприяє співпраці між бізнесом України та ЄС.

Вступ України до ЄС є важливим кроком у подоланні економічної кризи. Лише тоді Україна отримає всю необхідну допомогу від країн-партнерів, щоб витримати війну та матиме ресурси для відновлення країни.

З початку війни український уряд впроваджує державну програму регулювання, щоб допомогти представникам малого та середнього бізнесу пережити економічну кризу з мінімальними витратами. Створіть максимально можливі та зручні умови для ведення бізнесу, щоб допомогти підприємцям відновити роботу чи відкрити новий бізнес там, де вони вважають за потрібне.

РОЗДІЛ III НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ НІМЕЧЧИНИ

3.1 Вирішення проблем малого та середнього бізнесу в Україні з урахуванням досвіду Німеччини

В Україні існує низка загальних факторів, які необхідно враховувати при розробці стратегічних політичних заходів для МСП, включаючи низький рівень довіри та відносно слабе верховенство права, а також політичну та економічну нестабільність. Ці обставини сильно вплинули на державне управління та управління бізнесом.

Хоча структура МСП та індивідуальних підприємців в Україні подібна до Німеччини, українському сектору МСП бракує спроможності та продуктивності, щоб забезпечити йому успіх на національному чи міжнародному рівнях. Зокрема, Україна значно відстає за кількістю успішних МСП на міжнародному ринку (рис. 3.1).

Таким чином, після порівняльного аналізу кожного розміру ринку та рівня сектору МСП у Німеччині та Україні можна запропонувати політичні заходи для збільшення частки підприємств, які здатні та бажають розвиватися на вищій рівень або навіть стати експортерами.

З метою створення конкурентоспроможного та інноваційного сектору малого та середнього підприємництва, який сприяє розвитку національних та міжнародних лідерів, політика України щодо МСП має бути комплексною, довгостроковою та включати такі компоненти:

- Підтримка перспективних нових підприємців: сприяння створенню та розвитку університетських технопарків, популяризація ідеї інноваційних та підприємницьких підприємств. Створення підприємницьких можливостей для незахищених груп.
- Сприяння створенню юридичних осіб та розширенню бізнесу: єдина система оподаткування, спільні кредитні та консультаційні схеми для місцевих органів

влади, банків та міжнародних фінансових установ, регіональні центри підтримки інновацій.

- Національний пріоритет: розвиток бізнес-асоціацій як можливість налагодити нове ділове партнерство, брати участь у розробці політики та політичному діалозі, сприяти використанню цифрової інфраструктури за межами великих міст.
- Допомога у виході на зовнішні ринки: розробка нових брендів, послаблення експортного контролю, освіта, короткострокова мобільність та знання іноземних мов [15].

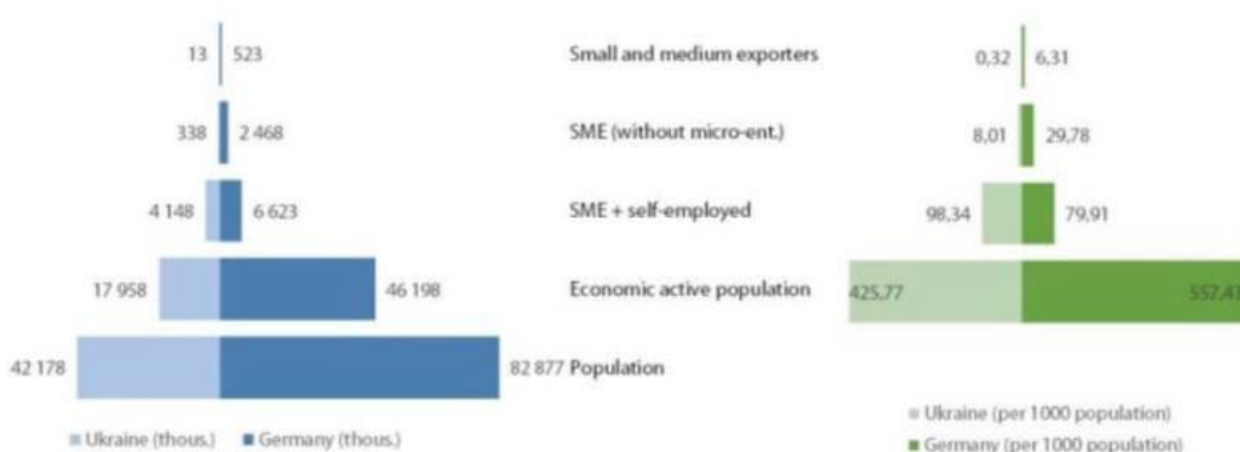

Рис. 3.1. Структура МСП в Україні та Німеччині (останні доступні дані)[19]

МСП в Україні часто працюють у висококонкурентному середовищі. Однак у деяких випадках вони можуть зіткнутися зі штучними перешкодами для входу або розвитку з боку країн або конкурентів. Коли немає штучних бар'єрів для входу, єдиний спосіб завоювати значну частку ринку – впроваджувати інновації та створювати нові продукти, процеси та послуги. Інновації передбачають більше інвестицій і кращу якість для клієнтів або споживачів, тому вони мають позитивний вплив на економіку та добробут людей.

З досвіду Німеччини ми знаємо, що розвиток малого та середнього підприємництва також може допомогти країні вирішити економічні та соціальні проблеми, такі як монополія, безробіття та нерозвиненість деяких територій, що

призводить до економічної нетерпимості. Вирішення цих проблем є шляхом до більш стабільної економічної системи. [16]

Згідно з опитуванням Світового банку «Doing Business 2020» Україна посідає 64 місце, а Німеччина — 22 місце з 190 країн (рис. 3.2).

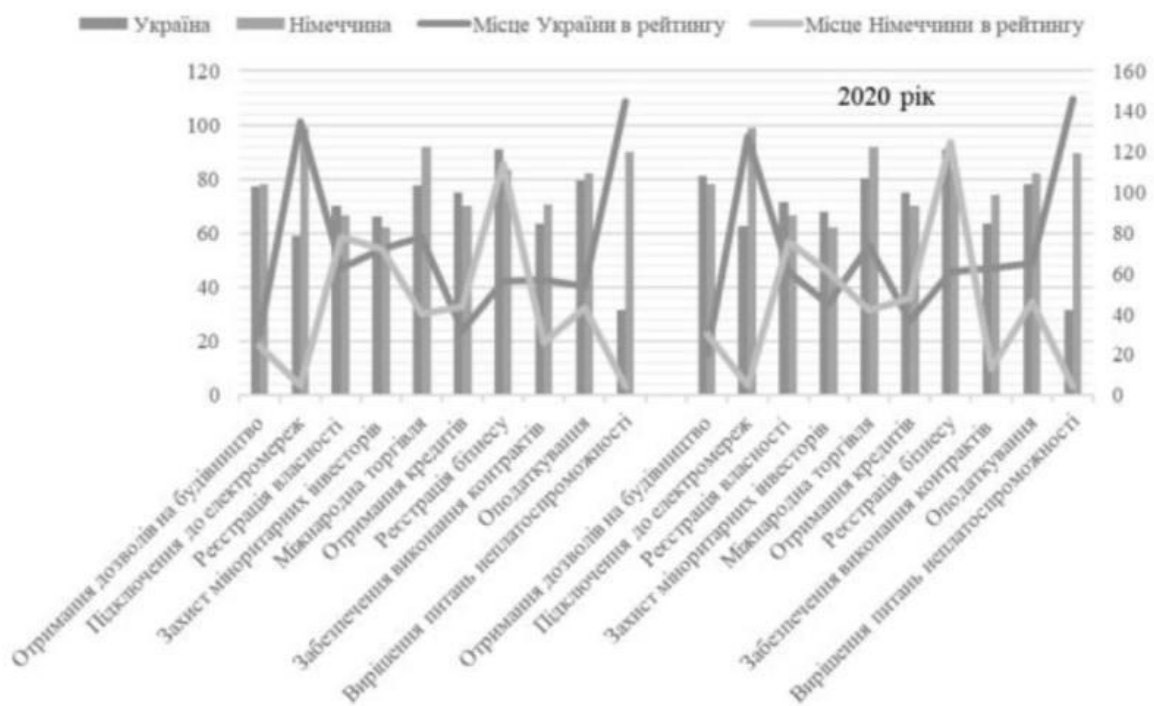

Рис. 3.2. Загальні та рейтингові показники України та Німеччини [24]

Порівнюючи позиції в рейтингу, неважко помітити значні переваги німецької системи, такі як сильна правозахисна система правосуддя, високий рівень відповідності контрагентів, швидкість і простота податкового адміністрування та ліцензування. З точки зору отримання кредитів, реєстрації власності, захисту прав акціонерів тощо, як видно з малюнка, Україна та Німеччина знаходяться на сусідніх позиціях. Водночас Україна випереджає Німеччину за простотою та швидкістю реєстрації бізнесу. Зрозуміло, що цифрова революція, впорядкований процес створення та закриття бізнесу, сервіс «Дія» зробив вагомий внесок [18].

Серед позитивних аспектів – досягнення України у спрощенні процедур видачі дозволів на будівництво, спрощенні постачання електроенергії та посиленні

захисту міноритарних інвесторів. Реформи, спрямовані на полегшення ведення бізнесу в Німеччині, включають спрощення контрактів через електронні сервіси.

Проаналізувавши сильний німецький сектор МСП (Mittelstand) та поточну українську ситуацію, можна зробити такі висновки:

Більша частка сильних малих і середніх підприємств може зробити вагомий внесок у економіку, наприклад, змінити такі показники як:

- вища інклюзивність та стабільність економіки;
- економічне зростання, що ґрунтується на широкому та інклюзивному підході до інновацій, які базуються на знаннях.

Що стосується України, то при формулюванні стратегічних політичних заходів для малого та середнього бізнесу необхідно враховувати деякі спільні фактори. Це довгострокові ситуації, які впливають на державне управління та управління бізнесом.

Є вагомі докази того, що рівень довіри в суспільстві відповідає рівню ВВП на душу населення. Німеччина вдвічі частіше за Україну погоджується з тим, що «треба довіряти кожному». Низький рівень довіри перешкоджає розвитку МСП, оскільки це збільшує невизначеність серед зацікавлених сторін і зменшує ймовірність підприємництва та інновацій окремих осіб або груп.

Державні органи загалом викликають низький рівень суспільної довіри, що ґрунтується на слабкому верховенстві закону. Це викликає:

- неспроможність захистити права власності на активи, інтелектуальну власність і прибуток;
- низький рівень довіри до правоохоронних органів і системи правосуддя;
- високий рівень корупції

Таким чином, потенційні бенефіціари можуть з підозрою сприймати будь-який крок уряду щодо надання фінансової підтримки МСП, який може не вірити у справедливий розподіл коштів. Це також може призвести до зниження попиту на державне фінансування та підтримку МСП.

Політична та економічна нестабільність є ще одним фактором, який заважає компаніям довгостроково планувати, оскільки існує високий ризик неочікуваних змін у податковій, регулятивній та зовнішньоторговельній політиці через зміни політики та інтереси лобістської групи великих компаній. Було показано, що політична невизначеність впливає на технологічні інновації більше, ніж сама політика. Це також означає технологічні інновації, коли політика має великий вплив на прийняття економічних рішень.

Німецька модель МСП популярна серед країн, які прагнуть створити сильний і конкурентоспроможний сектор МСП. Найуспішніші компанії добре відомі в німецькомовних країнах і займають велику частку своїх ринків завдяки своєму багатому досвіду, постійним інноваціям і довгостроковій політиці та бізнес-плануванню.

Представник Міжнародного валютного фонду вважає, що підтримка реалізації та розвитку української програми фінансування МСП сприятиме покращенню функціонування пріоритетних галузей економіки. За фінансової підтримки уряду Німеччини NUF пропонує спеціальну програму фінансування для малих і середніх підприємств, які бажають інвестувати в придбання або вдосконалення обладнання, придбання, будівництво або обслуговування виробничих потужностей, додатковий оборотний капітал або інвестиційні кошти для розширення виробництва.

Представники впевнені, що впровадження та розвиток програм підтримки фінансування МСП в Україні сприятиме покращенню функціонування пріоритетних галузей економіки. Представники українських МСП з річним доходом до 10 млн євро та веденням діяльності не менше 3 років мають

можливість брати участь у Німецькому банку розвитку (KfW) та Німецько-українському фонді (NUF) та отримувати фінансування в національній валюті від банки-партнери за доступними ставками Кредити для розвитку вашого бізнесу.

Ці пільги мають представники пріоритетних напрямків. Довгостроковою метою підтримки МСП є зміцнення та розвиток української економіки, тому пріоритет надається пріоритетним галузям. Нині це проекти у сферах сільського господарства, переробної промисловості, готельного господарства та енергоефективності.

Наприклад, АТ «КРЕДОБАНК», один із банків-партнерів програми, у 2018 році видав 73 кредити за пільговою ставкою 15% річних на загальну суму 181,2 млн грн. Понад 46% загального обсягу фінансування за схемою НУФ становлять інвестиційні кредити, один із пріоритетів діяльності банку, для якого встановлено спеціальні умови.

Враховуючи переваги спільної моделі NUF та KfW кредитування МСБ у національній валюті, представник Представництва ЄС в Україні зацікавлений у збільшенні обсягу хеджування NUF у 2019 році для підтримки фінансування гривневих інвестицій МСБ за доступними цінами.

Німецько-український фонд та банківський партнер АТ «КРЕДОБАНК» запропонував ТОВ «ПрофіТранс» можливість отримати пільгові кредити за програмою фінансової допомоги малому бізнесу. Кошти були спрямовані на придбання високотехнологічного обладнання, а саме УФ-принтера та лазерного гравірувального верстата. Це, у свою чергу, дає змогу збільшити виробничий потенціал фірм, що впливає на експортний потенціал. У міру погашення частини процентної ставки за кредитом компанія має можливість реінвестувати оптимізовану суму в розвиток власної виробничої інфраструктури. Наразі ведуться додаткові переговори з банками-партнерами та НУФ щодо розширення існуючої партнерської програми.[26]

МСП також відіграють важливу роль в економіці України. Хоча частка МСП в цілому (включно з самозайнятими особами) є порівнянною в двох проаналізованих країнах, сектор МСП в Україні перекошений у бік мікропідприємств, де менше МСП та МСП-експортерів.

Аналізуючи статистику та інформацію з відкритих джерел, вдалося виявити наступні проблеми в українському секторі МСП:

- Більшу частину обороту в секторі МСП становить торгівля, і МСП зазвичай розташовані у великих містах.
- Малі та середні підприємства (крім мікропідприємств) представлені недостатньо.
- Недостатній попит, який часто називають перешкодою в опитуваннях та інтерв'ю, і МСП часто обмежують свою географічну присутність місцевими ринками.
- Валютне регулювання є перешкодою для зовнішньої торгівлі
- Традиційні форми університетських технологій або технопарків не повною мірою використовують переваги академічного підприємництва та передачі технологій.
- Захист інтелектуальної власності все ще потребує вдосконалення, особливо щодо політики авторського права та реєстрації прав власності.

Кінцевою метою української політики МСП має бути розвиток національних і міжнародних лідерів через конкуренцію та інновації. Як показав німецький досвід, ці лідери можуть виникнути органічно, якщо держава на кожному етапі розвитку бізнесу усуває різноманітні бар'єри, які заважають розвитку вітчизняних фірм від мікро до малих і середніх підприємств.

Розбудову екосистеми розвитку бізнесу слід розглядати як комплексну та комплексну політику. У довгостроковій перспективі ці підприємства можуть

стати національними та міжнародними лідерами у своїх галузях, сприяючи більш стійкій економіці, заснованій на знаннях.

При цьому Україна повинна використовувати м'які стимули для досягнення того ж ефекту, що й ініціативи, засновані німецьким законодавством, наприклад, про обов'язкове членство в торгово-промислових палатах або обов'язковому створенні виробничих рад на підприємствах. Адже якби держчиновники краще узгоджували свою політику із представниками бізнес-асоціацій, більше МСП захотіли б вступити до таких асоціацій.

Нижче наведені рекомендації щодо втручання у політику на кожному етапі розвитку бізнесу.

Для виходу на національний рівень та розширення ринку необхідно:

- Розширення співпраці та мережевих можливостей для малих і середніх підприємств (бізнес-асоціації, ради з питань праці, технопарки тощо) для вивчення нових можливостей для бізнесу, не лише консультуючи їх, але надаючи їм можливість спільно їх визначати

процес розробки політики.

- Розширення використання цифрової інфраструктури та забезпечити кращу цифрову інфраструктуру за межами великих міст.

- Вирішення проблеми нестачі персоналу та невідповідності кваліфікації, наприклад, запровадження спільного професійного навчання з технічними університетами за підтримки бізнес-асоціацій.

- Обмін інформацією щодо кращих практик механізмів підтримки підприємництва на місцевому та регіональному рівнях для більш ефективного використання владних та фінансових ресурсів, наявних у органів місцевого самоврядування в рамках децентралізації.

Для виходу на зовнішній ринок необхідно:

- Заохочування компанії розвивати власні бренди, а не ставати аутсорсинговими підрозділами при виході на зовнішні ринки.
- Заохочування експансії за кордон шляхом створення дочірніх компаній, зберігаючи головний офіс і виробництво в Україні.
- Заходи щодо подальшої лібералізації іноземної валюти для сприяння експортному бізнесу.
- Забезпечення постійний потік робочої сили та менеджерів із іммігрантським походженням та знаннями іноземних мов шляхом заохочення короткострокової освіти та мобільності робочої сили.

Наслідуючи приклад МСП, розвиток конкурентоспроможного сектору МСП може допомогти Україні вирішити економічні та соціальні проблеми, такі як монополія, безробіття та відсталість у деяких регіонах. Це прокладе шлях до більш інклюзивного та сталого економічного зростання в країні.

3.2 Основні напрями розвитку співробітництва українських та німецьких малих та середніх підприємств

З часів незалежності (1991 р.) Україна не змогла повністю розкрити свій економічний потенціал. Економічна стагнація та відсутність структурних реформ призвели до національної революції. Після зміни уряду Україна приєдналася до міжнародного співтовариства в реформах, спрямованих на зближення з Європейським Союзом. Проте економічна ситуація залишається складною. Сильна олігархічна економічна структура, корупція, зовнішній борг і війна з Росією перешкоджали економічному відновленню. Процес реформ, розпочатий у 2019 році, мав певні успіхи, але зупинився.

Банк розвитку KfW [50] підтримує проекти від імені федерального уряду Німеччини в таких сферах: енергоефективність, належне управління, допомога вимушеній міграції, розвиток малих і середніх підприємств, професійне навчання, охорона природи.

Об'єкти виробництва та транспортування електроенергії та тепла явно застаріли. Порівняно з Європою використання енергії в громадських і приватних будівлях і на підприємствах є вкрай неефективним, незважаючи на усвідомлення необхідності змін. Це може призвести до серйозних екологічних проблем, а також до високих витрат на задоволення потреб в енергії. Від імені федерального уряду Німеччини KfW підтримує більш ефективне використання енергії в трьох сферах:

1. Модернізація підстанцій для ефективної передачі електроенергії та інтеграції в європейські мережі;
2. Енергозберігаюча реновація громадських будівель та систем громадського транспорту в таких містах, як Харків, Житомир та Запоріжжя;
3. Заохочувати інвестиції для підвищення енергоефективності МСП.

Модернізація системи професійно-технічної освіти є важливим фактором забезпечення сталого розвитку економіки України та її конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Окрім реформування системи професійно-технічної освіти, центральну роль відіграє також оновлення інфраструктури. KfW сприяє розвитку професійної освіти та навчання в Україні, інвестуючи в будівлі та обладнання, а також створюючи систему навчання, адаптовану до потреб ринку.

Після децентралізації муніципалітети відіграють більш вирішальну роль в Україні. Для їх зміцнення Банк розвитку KfW з 2000 року співфінансує Український фонд соціальних інвестицій. USIF працює з безпосередніми бенефіціарами та муніципалітетами для реалізації інфраструктурних проєктів. Серед них ремонтуються та розширюються дитячі садки та школи.

USIF також надає екстрену підтримку сектору охорони здоров'я, який і без того напружений через пандемію COVID-19. Щоб постійно покращувати якість послуг для громадян, KfW також інвестує в оновлення муніципальної інфраструктури від імені федерального уряду. Крім того, міста з більшою часткою внутрішньо переміщених осіб отримують підтримку у збільшенні доступної житлової площі

та розширенні соціальних послуг. У Харківській області KfW сприяє інвестиціям у Богодухові та Чугуєві за кошти федерального уряду Німеччини та Європейського Союзу в рамках регіонального підходу, спрямованого на забезпечення міста Харкова питною водою та відновлення каналізаційної системи невеликого міста.

Україна надзвичайно багата на біорізноманіття. Це букові ліси, занесені до списку ЮНЕСКО, великі водно-болотні угіддя та високогірні болота, луки, а також прибережні та морські зони екологічної цінності. Український уряд наполегливо працює над виконанням своїх міжнародних зобов'язань щодо захисту біорізноманіття, але має обмежений бюджет. Від імені Федерального уряду Німеччини Банк розвитку KfW підтримує український уряд у покращенні управління 72 пріоритетними природоохоронними територіями, з особливим акцентом на регіоні Карпатських гір.

З 2014 року уряд Німеччини надав 500 млн євро кредитних гарантій, спрямованих на модернізацію Фонду захисту вкладів та системи енергопостачання України.

За дорученням Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку (BMZ) сервісне агентство «Об'єднані світові громади» підтримує німецько-українські зв'язки з громадськістю, що сприяє зміцненню муніципальних інституцій.

Ці ініціативи об'єднані в «Український план дій», координований Федеральним міністерством закордонних справ у Берліні [55]. Плани дій - це як короткострокові заходи на випадок непередбачених обставин, так і середньострокові та довгострокові проекти та програми, спрямовані на вирішення структурних проблем.

Багато проектів, що здійснюються політичними фондами, асоціаціями та неурядовими організаціями, доповнюють урядові заходи та часто фінансово підтримуються урядом Німеччини.

Особливо вдалий приклад — MEET UP! Німецько-українська молодіжна зустріч — це програма фінансування Фонду EVZ у співпраці з Федеральним міністерством закордонних справ та Фондом Роберта Боша.

Забезпечення академічної освіти та можливостей для обміну студентами та науковцями є завданням Німецької служби академічних обмінів (DAAD), яка керує інформаційним центром у Києві. Незважаючи на серйозні обмеження, спричинені пандемією, понад 100 німців все ще навчаються в Україні та майже тисяча українських студентів продовжують навчатися в німецьких університетах [56].

Goethe-Institut у Києві керує 17 школами в Україні в рамках проекту PASCH Ukraine. Ініціатива PASCH розшифровується як «Школи: партнери майбутнього». Він об'єднує понад 2000 шкіл по всьому світу, приділяючи особливу увагу викладанню німецької мови. Програма також передбачає відвідини німецьких шкіл-партнерів та обмін досвідом з ними.

Команда засновників Німецько-українського фонду (з 2020 року — Фонд розвитку підприємництва) спільно з радниками Франкфуртської школи фінансів і менеджменту розробили нову програму підтримки малих і середніх підприємств, які інвестують у національній валюті з метою для захисту від валютних ризиків[57].

Проект «Підтримка малого та середнього підприємництва» складається з двох частин: інвестиційної та консультаційної. Інвестиція є частковою позикою в розмірі 10 млн євро від уряду Німеччини, наданою Україні через німецький банк розвитку KfW в рамках програми EU4Business. Таким чином фонд надає МСБ довгострокові кредитні ресурси в гривні під 14-15% річних. Тоді місцева влада приєдналася до схеми, запропонувавши схему компенсації відсотків до 50%, що скорочує річні відсотки підприємців вдвічі. За вісім років німецько-української співпраці була розроблена система кредитування українського МСБ у національній валюті та надали МСБ близько 1 млрд грн.

Консалтингова складова включає грант у розмірі 2 млн євро на інституційний розвиток Німецько-українського фонду, консультаційну підтримку банків-партнерів, маркетингові кампанії та фінансові ярмарки. Ця частина реалізується за участю Франкфуртської школи фінансів і менеджменту. Німецька Sparkassenstiftung в Україні підтримує фінансові установи, які надають відповідальні та фінансово орієнтовані послуги, які роблять сталий внесок в економічний та соціальний розвиток на місцевому, регіональному чи національному рівнях [57]. Німецька Sparkassenstiftung допомагає своїм партнерським установам стати більш професійними та надавати постійні фінансові послуги своїм клієнтам. Основними цільовими групами є мікро-, малі та середні підприємства (ММСП), а також бідні та соціально маргіналізовані верстви населення.

З 2015 до 2021 року Німецький фонд Sparkassenstiftung в Україні за фінансової підтримки Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку Німеччини (BMZ) реалізує проект «Відповідальне фінансування». У рамках проекту німецький Sparkassenstiftung співпрацює з партнерами з фінансового сектору та бізнес-асоціаціями, щоб допомогти підвищити рівень бізнес-грамотності ММСП шляхом впровадження освітніх програм та інформаційних кампаній.

1 березня 2021 року німецький Sparkassenstiftung в Україні запусив нову програму, що фінансується BMZ, спрямовану на покращення доступу до фінансів і бізнесу та навичок управління ризиками для МСП у сільській місцевості. Перший етап схеми триватиме до кінця 2022 року.

Важливим символом німецько-українських економічних відносин, безперечно, стало створення Німецько-української АНК (Німецько-української торгово-промислової палати). Німецькі інвестори позитивно оцінюють зміни рамкових умов в Україні та виявляють до нашої країни все більший інтерес. Зокрема, за останні роки німецькі постачальники автомобільної промисловості відкрили в Україні кілька нових виробництв. Такі компанії як Leoni, Bader, Kromberg &

Schubert відкривали нові фабрики в інших містах України, на додаток до вже існуючих фабрик. Німецькі інвестори також шукають цікаві активи в інших секторах, таких як сільське господарство чи відновлювана енергетика [58].

Німецький експорт в Україну виграє від економічної стабілізації та модернізації українських компаній. Обсяг найважливішого експорту Німеччини – капітальних товарів, таких як машини, транспортні засоби та сільськогосподарська техніка – знову суттєво зріс за останні роки. Іншими важливими експортними товарами були електротехнічна, хімічна та фармацевтична продукція та пластмаси, які в деяких випадках також значно зросли.

За останні три роки німецький імпорт зріс, востаннє на 25% у 2018 році. В основному це пов'язано з німецькими інвестиціями в український сектор автопостачання та імпортом ріпаку. та все більш успішного українського виробника побутової техніки. Іншими важливими товарами, що імпортуються з України, є руда, вироби зі сталі, одяг, вироби з деревини, меблі та машини.

Німецько-українська торгівля також виграє від покращення рамкових умов у рамках Угоди про вільну торгівлю ЄС. Невеликий приклад: за останні роки Україна увійшла до трійки країн-виробників німецького меду. Імпорт інших сільськогосподарських та харчових продуктів також зріс, подекуди досягаючи двозначних цифр.

Німецька продукція та технології, а також німецькі компанії як ділові партнери добре відомі в Україні. Деякі з важливих для німецько-українського економічного співробітництва галузей згадано вище. З метою модернізації економіки, збільшення глибини переробки та міжнародної конкурентоспроможності Україна й надалі покладатиметься на сучасне обладнання та технології в найближчі роки. Тут я бачу великі можливості для німецьких експортерів у майбутньому. У міру розширення та розвитку української економіки виникне потреба у більш гнучких постачальниках німецьких середніх компаній, а не лише виробників великих промислових компаній.

Німецькі імпортери не повинні ухилятися від спроб скористатися новими можливостями, які надає угода про вільну торгівлю з ЄС. Молоді, динамічні українські компанії, а також традиційні підприємства зараз активно орієнтуються на ринок ЄС і активно шукають європейських ділових партнерів.

Тому розвиток зв'язків з постачальниками в напрямку Німеччини та ЄС зазвичай пов'язаний з передачею ноу-хау з боку імпортера. Особливо на початку співпраці, як правило, це не стандартні вимоги німецького відділу закупівель, а пов'язані з певною розробкою. Тут я бачу силу та потенціал німецьких МСП у встановленні довгострокових успішних ділових відносин із майбутніми постачальниками. Оскільки місцевий ринок ще не оговтався від кризи, на мій погляд, інвестиції в основному спрямовані на продукцію на ринку ЄС чи третіх країн. Особливо якщо такі українські ресурси, як сільськогосподарська продукція, метали, деревина чи мінеральна сировина, можна поєднати з вигідною собівартістю виробництва.

Цікаво, що німецькі інвестори в Україні активні в галузях, для яких характерна проста ручна праця, а також в аутсорсингу бізнес-процесів та інформаційних технологіях. Я вірю, що Україна й надалі залучатиме багато німецьких МСП завдяки своїй широкій економічній базі. Ось лише деякі з них: одяг, взуття, деревообробка та меблі, переробка сільськогосподарської продукції, харчова промисловість, металообробка, машинобудування, постачальники автомобілів тощо.

Україна планомірно наближається до норм ЄС. Однак багато законів, правил і ділової практики все ще сильно відрізняються від того, що ми бачимо в Німеччині чи країнах ЄС. Громадянам ЄС більше не потрібна віза для поїздки в Україну, але їм потрібен паспорт. Контракти повинні укладатися в письмовій формі, українська валюта не є вільноконвертованою, і все правове середовище реформується. Для німецьких компаній до цього часто потрібно трохи звикнути, особливо для персоналу з продажу та доставки. Але увага до деталей заощаджує зусилля та додаткові витрати.

Чим більш інтенсивна форма співпраці з українським партнером планується, тим ретельніше німецький партнер повинен вивчати українські умови та відповідні деталі.

Досвід показує, що особливо успішними є ті компанії, які знаходяться ближче до України і сприймають налагодження ділової співпраці як процес спільного навчання. Особливо у випадку МСП між особами, які приймають рішення з обох сторін, часто існують довірчі відносини, які виходять за рамки суто комерційних питань.

ВИСНОВКИ

Розвиток малого та середнього бізнесу є вкрай актуальною темою сьогодення, адже підприємництво відіграє дуже важливу роль у світі. Малі та середні підприємства є абсолютно незамінною частиною структури суспільного відтворення, без чого неможливо забезпечити успішний соціально-економічний розвиток суспільства та підвищити ефективність виробництва. Протягом крайніх десятиліть малі та середні підприємства брали активну участь в інноваційному процесі. Крім цього, малі та середні підприємства ефективно сприяють формуванню прошарку середнього класу, який, в свою чергу, є важливою частиною економічно активного населення у світовій економічній системі.

На основі проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки.

У даній роботі було зазначено поняття підприємництва, його економічні, політичні та психологічно передумови, для того, щоб глибше зрозуміти особливості його існування та функціонування. Визначено, що малі та середні підприємства (МСП) являють собою підприємства, які підтримують доходи, активи або кількість співробітників в встановлених межах. Кожна країна має своє визначення того, що є малим та середнім підприємством. Так повинні бути дотримані певні критерії розміру, інколи ж також береться до уваги галузь, у якій працює компанія. Проаналізувавши вплив МСП на національну економіку держави можна зробити висновок, що малі та середні бізнеси у багатьох відношеннях стали опорою для економіки не тільки у загальному сенсі, а й безпосередньо під час війни.

Було виявлено, що необхідне створення середовища для зростання та залучення українських МСП. Це можна зробити шляхом розширення доступу МСП до цифрової економіки шляхом інвестування в цифрову інфраструктуру та заохочення інновацій; визнання пріоритетів для сприяння розвитку підприємницьких і ділових навичок і підвищення обізнаності про важливість передачі бізнесу та планування наступності; підтвердження відданості країни

реалізації ключових політик щодо фінансування МСП та доступу до цифрових фінансових послуг.

У 2 розділі було проаналізовано багато показників українського малого і середнього бізнесу, особливо у динаміці з 2010 по 2020 роки, адже за цей час відбулось багато суттєвих змін, що вплинули на економіку держави. З метою визначення тенденцій та перспектив розвитку МСП було розглянуто динаміку основних показників їх діяльності у 2010-2020 роках, наведену у Додатку В. Дослідження показали, що обсяг капітальних інвестицій у МСП, а також розмір власного капіталу зростає непропорційно та нерівномірно. Однак слід відмітити позитивні тенденції, пов'язані в основному з природою та специфікою малих і мікропідприємств. Йдеться про такі властивості, як забезпечення зайнятості населення, утримання людей і виплата заробітної плати, навчання, персоналізація послуг населенню тощо. Зокрема, як показано у статистиці в Додатку В, абсолютна кількість працівників МСП зменшилася за останні 10 років, але відсоток від загальної кількості працівників МСП зріс. Великі підприємства зросли з 42,6% до 48,5%, малі - були стабільними (26-28% за останні 10 років), а - зазнали масових звільнень по всій країні на тлі зростання безробіття під час кризи. Виявлені тенденції ще раз підтверджують вирішальну роль малого підприємництва у стабілізації економіки країни в сучасних надзвичайно складних умовах життя. Таким чином, саме МСП становлять соціальну основу економічних реформ, гарантують соціальну стабільність, протидіють поширенню хуліганства та утримання психології, знижують рівень безробіття, сприяють розвитку людського капіталу та пом'якшують проблеми, спричинені ослабленням майнової диференціації. напруги. , підвищити рівень доходів населення. Тому під час військових дій і у поствоєнний період максимальну підтримку і сприяння розвитку слід виявляти саме до підприємств малого бізнесу, включаючи мікропідприємства.

Також у другому розділі було досліджено, як держава підтримувала малий та середній бізнес до війни, які були прийняті реформи та заходи. Після 24 лютого

війна значно вплинула не тільки на долі багатьох людей, а й на підприємництво, тому були зазначені усі нововведення для підтримки вітчизняного бізнесу та створені нові платформи. Було досліджено роботу проекту від Мінцифри Дія.Бізнес і додані останні новини та досягнення.

У третьому розділі запропоновані шляхи вирішення проблем малого та середнього бізнесу в Україні з урахуванням досвіду Німеччини. Існує низка загальних факторів, які необхідно враховувати при формуванні стратегічної розвитку МСП, зокрема низький рівень довіри, відносно слабе верховенство права, політична та економічна нестабільність тощо.

Кінцевою метою української політики МСП має бути розвиток національних і міжнародних лідерів через конкуренцію та інновації. Як показав німецький досвід, ці лідери можуть виникнути органічно, якщо держава на кожному етапі розвитку бізнесу усуває різноманітні бар'єри, які заважають розвитку вітчизняних фірм від мікро до малих і середніх підприємств. Розбудову екосистеми розвитку бізнесу слід розглядати як комплексну та комплексну політику. У довгостроковій перспективі ці підприємства можуть стати національними та міжнародними лідерами у своїх галузях, сприяючи більш стійкій економіці, заснованій на знаннях.

Хоча структура МСП та індивідуальних підприємців в Україні подібна до Німеччини, українському сектору МСП бракує можливостей та продуктивності, які могли б привести до успіху на національному чи міжнародному рівні. Зокрема, Україна значно відстає за кількістю малих і середніх компаній, які успішно працюють на міжнародному ринку.

Запропоновані рекомендації, які допоможуть збільшити частку підприємств, які здатні та бажають вирости на більш високий рівень, аж до початку експортної діяльності.

Для виходу на національний рівень та розширення ринку необхідно розширювати співпрацю та мережеві можливості для малих і середніх підприємств (бізнес-

асоціації, ради з питань праці, технопарки тощо) для вивчення нових можливостей для бізнесу, не лише консультуючи їх, але надаючи їм можливість спільно їх визначати процес розробки політики; розширювати використання цифрової інфраструктури та забезпечити кращу цифрову інфраструктуру за межами великих міст; вирішувати проблеми нестачі персоналу та невідповідності кваліфікації, наприклад, запровадження спільного професійного навчання з технічними університетами за підтримки бізнес-асоціацій; забезпечувати інформацією щодо кращих практик механізмів підтримки підприємництва на місцевому та регіональному рівнях для більш ефективного використання владних та фінансових ресурсів, наявних у органів місцевого самоврядування в рамках децентралізації.

Для виходу на зовнішній ринок необхідно заохочувати компанії розвивати власні бренди, а не ставати аутсорсинговими підрозділами при виході на зовнішні ринки; заохочувати експансії за кордон шляхом створення дочірніх компаній, зберігаючи головний офіс і виробництво в Україні; проводити заходи щодо подальшої лібералізації іноземної валюти для сприяння експортному бізнесу; забезпечувати постійний потік робочої сили та менеджерів із іммігрантським походженням та знаннями іноземних мов шляхом заохочення короткострокової освіти та мобільності робочої сили.

Досліджено, що перехід малих та середніх підприємств у цифрове середовище неминучий. Це процес, який знаменує собою прогрес та інновації та має значні переваги для МСП. Завдяки цифровізації МСП в Україні зможуть збільшити свій прибуток та підвищити продуктивність своїх співробітників.

Крім того, з впровадженням технологій власники компаній можуть приймати рішення на основі даних, підвищувати конкурентоспроможність та покращувати якість обслуговування клієнтів. Проте впровадження нових технологій потребує досвідчених спеціалістів та фінансової підтримки з боку держави, тому в Україні повинна бути розроблена програма для підтримки цифрової трансформації МСБ.

Адаптація світового досвіду підтримки бізнесу до сучасних реалій України сприятиме післявоєнній відбудові та довгостроковому розвитку української економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. ЗУ про бухгалтерський облік та фінансову звітність, стаття 2
https://kodeksy.com.ua/pro_buhgalters_kij_oblik_ta_finansovu_zvitnist/statja-2.htm
3. Бобров В. Я. Основи ринкової економіки і підприємництва [Текст]: навч. посібник/ В. Я. Бобров. – К.: Вища школа, 2003. – 719 с.
4. Цілі сталого розвитку ООН <https://ukraine.un.org/uk/sdgs>
5. Виноградська А. М. Основи підприємництва [Текст]: навч. посібник/ А. М. Виноградська. – 2-ге видання, перероб. і допов. – К.: Кондор, 2005. – 544 с
6. Ватаманюк З. Вступ до економічної теорії [Текст]: – підручник/ З. Ватаманюк. – 3-тє видання, доп. – К.: «Новий Світ - 2000», Львів, 2006. – 283 с.
7. Дзюбик С. Д. Основи економічної теорії [Текст]: навч. посібник/ С. Д. Дзюбик, О. С. Рикав. – К.: Знання, 2006. – 481 с.
8. ЗУ про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
9. Табінський В. А., Телятник В. М., Сімон А. П. (2017). Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. “Молодий вчений”. № 3 (43), 848–851.
10. Шляхи підтримки малого та середнього бізнесу: світовий досвід для України
https://lb.ua/blog/hanna_yatsenko/522440_shlyahi_pidtrimki_malogo_serednogo.html
11. Базелевич В. Д. Економічна теорія [Текст]: підручник/ В. Д. Базелевич. – К.: Знання-Прес, 2001. – 581 с.
12. Food Systems Development Program
<https://pressroom.ifc.org/all/pages/PressDetail.aspx?ID=26408>
13. «Лабораторія фінансового підприємництва»
<https://www.devex.com/organizations/entrepreneurial-finance-lab-efl-60334>
14. Дрига С. Г. Сучасні тенденції розвитку малого бізнесу в країнах Європейського Союзу. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=83>
15. ISSN 1605 – 7988. Економіка і прогнозування. 2014. No 3. О.Саліхова – Державна політика у сфері нанонауки та нанотехнологій в Україні з урахуванням орієнтирів ЄС. – 16 с.
16. The European Nanotechnology Innovation Landscape [Електронний ресурс].

URL: www.nanoconnect.org/.

17. Мочерний С. В. Політекономія [Текст]: підручник/ С. В. Мочерний – К.: Вікар, 2003. – 386 с.
18. Стратегія економічного розвитку України. No 49 \ Кохан М., Мазур А.
19. Стратегія розвитку стартап-підприємництва в Україні з урахуванням
20. досвіду Німеччини. – 2021 – 53 с.
21. OECD (2020), Financing SMEs and Entrepreneurs 2020: An OECD Scoreboard,
22. OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/061fe03d-en>
23. Організація підприємництва в Україні [Текст]: навч. посібник./ Й. М. Петрович, Г. М. Захарчин, А. А. Терехух. – Львів: «Оксарт», 2000, - 320 с.
24. Doing Business 2020. URL:
<https://www.doingbusiness.org/en/reports/globalreports/doing-business-2020>
25. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 22 березня 2012 р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>.
26. Нові джерела фінансування для українського малого та середнього бізнесу. URL: <https://bdf.gov.ua/uk/news/dostup-dozvoleny-u-kiyevi-vidbulasya-tretya-finansova-yarmarka-dlya-malogo-i-serednogo-biznesu>
27. Організація підприємництва в Україні [Текст]: навч. посібник./ Й. М. Петрович, Г. М. Захарчин, А. А. Терехух. – Львів: «Оксарт», 2000, - 320 с.
28. Смовженко Т.С. Державна політика сприяння розвитку підприємництва: Монографія / Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів: Вид-во ЛБІ НБУ, 2001.
29. Гобир І.Б. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в Україні в кризових умовах/ І. Б. Гобир, М. І. Мельник//Агросвіт. – 2015. – No 10. – С. 65–69
30. Дергачова В. В., Колешня Я. О. Державна підтримка малого та середнього бізнесу в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. №20 (1). С. 130-133.
31. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://rada.gov.ua>
32. «Карантинні пільги» для бізнесу: якою є справжня ціна перерви на пандемію. Українська правда –інтернет-видання. URL:
<https://www.epravda.com.ua/publications/2020/03/18/658216/>
33. Програма «Доступні кредити 5-7-9%» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bdf.gov.ua/dostupni-krediti-5-7-9_approved_04.05.2020.pdf.
34. Програма мікрокредитування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bdf.gov.ua/uk/programa-mikrokredituvannya>

35. Програма «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bdf.gov.ua/uk/programa-dostupnyi-finansovy-lizyng-5-7-9>
36. Дмитро Андреев «Державна політика з розвитку малого та середнього бізнесу інноваційного бізнесу в Україні». URL: https://ukrpatent.org/i_upload/file/wipo-seminar-10-2016/d1t02-2-Andreev.pdf
37. «Портал державної допомоги» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pdd.amc.gov.ua/main/home/amkuforms>
38. 3У «Про Державний бюджет України на 2018 рік» - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19#Text>
39. Верховна Рада прийняла податкові стимули для бізнесу під час війни. – 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/pKXHSCN>.
40. Війна та регіони України: як змінюється привабливість для підприємців. – 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://cutt.ly/3KXHLYN>.
41. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України. . – 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.docx.pdf
42. Про внесення змін до Податкового кодексу: Закон України від 15.03.2022 р. № 2120–IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>
43. Дія. Бізнес - Підтримка бізнесу в умовах війни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://business.diia.gov.ua/wartime>
44. Як консалтинг від Дія.Бізнес допомагає українським підприємцям трансформувати бізнеси? URL: <https://bit.ua/2021/04/konsaltyng-vid-diyabiznes/>
45. Війна та регіони України: як змінюється привабливість для підприємців URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/novini/vijna-ta-regioniukraini-ak-zminuetsa-privablivist-dla-pidpriemciv>
46. Центри підтримки підприємців Дія.Бізнес URL: <https://business.diia.gov.ua/hubs>
47. Аналітика «Вокс Україна». URL: <https://voxukraine.org/yak-yes-mozhedopomogty-ukrayinskij-ekonomitsi-vyzhyty-v-umovah-vijny/>
48. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
49. Статистичний щорічник України за 2020 рік / За ред. І. Є. Вернера. Київ : Державна служба статистики України, 2021. 455 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/11/Yearbook_2020.pdf

50. KfW Development Bank.
[URL:https://www.kfwentwicklungsbank.de/International-financing/KfW-Development-Bank/Localpresence/Europe/Ukraine/](https://www.kfwentwicklungsbank.de/International-financing/KfW-Development-Bank/Localpresence/Europe/Ukraine/)
51. Статистичний збірник «Україна у цифрах, 2020» / Відпов. за випуск О. А. Вишневська. Київ : Державна служба статистики України, 2021. 46 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_Ukraine%20in%20figures_20u.pdf
52. Турецков Т. Є. Державне регулювання малого та середнього підприємництва в умовах європейської інтеграції: регіональний аспект : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Донецький держ. ун-т упр. – К., 2020. 299 с.
53. Doing-Business-2020-Comparing-Business-Regulation-in-190-Economies. 2020 International Bank for Reconstruction and Development [Electronic resource] / The World Bank 1818 H Street NW, Washington, DC 20433. – Access mode:
<https://documents1.worldbank.org/curated/en/688761571934946384/pdf/Doing-Business-2020-Comparing-Business-Regulation-in-190-Economies.pdf>.
54. Зарубіжні практики розробки стратегій розвитку малого підприємництва на регіональному рівні / Бей О., Томсон Г. – К.: К.І.С., 2013. –48 с.
55. Germany and Ukraine: Bilateral relations. URL:
<https://www.auswaertigesamt.de/en/aussenpolitik/laenderinformationen/ukraine-node/ukraine/228182>
56. MEET UP! Ukrainian-German youth encounters. URL:
<https://houseofeuropa.org.ua/en/opportunity/256>
57. German Sparkassenstiftung Project. URL:
<https://www.sparkassenstiftungcaucasus.org/project-countries/ukraine>
58. Ukraine: Wirtschaftspartner vor der Haustür der EU. URL:
<https://europaservice.dsgv.de/europa-aktuell/ukraine-wirtschaftspartner-vor-derhaustuer-der-europaeischen-Union.html>
59. Результати дослідження: Як змінилася робота українських компаній за 4 місяці війни? [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<https://budni.rabota.ua/ua/news/yak-zminilasya-robota-ukrayinskih-kompaniy-za-4-misyatsi-viyni-rezultati-doslidzhennya-robotua-2>
60. єДекларація для бізнесу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<https://diia.gov.ua/services/yedeklaraciya>
61. Fedulova, I., Piatnytska, G., & Lukashova, L. (2018). Small business in Ukraine: peculiarities and problems of development in the conditions of the fourth industrial revolution. *Marketing and Management of Innovations*, 3, 216-228.
<http://doi.org/10.21272/mmi.2018.3-19>

62. В. Е. Zaritskiy : Problems of Small and Medium Business in Germany .
[Электронный ресурс]. – Режим доступа :
<https://www.vestnik.mgimo.ru/jour/article/view/2634/2167>
63. Microcredits for Sustainable Development of Small Ukrainian Enterprises:
Efficiency, Accessibility, and Government Contribution
[Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/15/6184>
64. Uliana Berezhnytska : Innovative Model of SME Development. [Электронный
ресурс]. – Режим доступа : <file:///C:/Users/vaio/Downloads/125919204.pdf>
65. The role of small and medium-sized enterprises in development: What can be
learned from the German experience? . [Электронный ресурс]. – Режим
доступа : <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/189840/1/GLU-WP-No53.pdf>
66. Timothy L. Pett, James A. Wolff, Laurent Sié, (2012) "SME Identity and
Homogeneity – Are There Meaningful Differences Between Micro, Small, and
Medium-Sized Enterprises?" Vol. 6, Iss. 2, pp. 48 – 59
67. PIMONENKO, Tetyana, LYULYOV, Oleksii. US, Yana. Green development of
small and medium enterprises of Ukraine: the EU experience. In:
Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii [online]: culegere de articole
selective: conf. șt. intern., 28-29 sept. 2018. Chișinău: ASEM, 2018, vol. 2, pp.
69-78. E-ISBN 978-9975-75-933-5.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Огляд зарубіжних джерел (літератури)

1. Doing business 2020. URL:

<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/32436/9781464814402.pdf>

The Doing Business 2020 study shows that developing economies are catching up with developed economies in ease of doing business. Still, the gap remains wide. An entrepreneur in a low-income economy typically spends around 50 percent of the country's per-capita income to launch a company, compared with just 4.2 percent for an entrepreneur in a high-income economy. It takes nearly six times as long on average to start a business in the economies ranked in the bottom 50 as in the top 20. There's ample room for developing economies to catch up with developed countries on most of the Doing Business indicators.

Performance in the area of legal rights, for example, remains weakest among low- and middle-income economies. Doing Business recognizes the important work countries have done to improve their regulatory environments. Among the 10 economies that advanced the most, efforts were focused on the areas of starting a business, dealing with construction permits, and trading across borders. In general, economies that score the highest share several features, including the widespread use of electronic systems and online platforms to comply with regulatory requirements. At the same time, the least reformed area was resolving insolvency. Putting in place reorganization procedures reduces the failure rates of small and medium-size enterprises and prevents the liquidation of insolvent but viable businesses.

2. Fedulova, I., Piatnytska, G., Lukashova, L : Small business in Ukraine: peculiarities and problems of development in the conditions of the fourth industrial revolution

<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/68739>

The goal of the article is to identify peculiarities and main problems of small business development in Ukraine, including taking into account changes in the market environment as a result of the deployment of the fourth industrial revolution. To achieve this goal the following tasks are set: to analyze the specific operation of small businesses along with big and medium; identify trends of small businesses compared with big and medium in Ukraine and small businesses in other countries; to determine the factors influencing the formation of these trends; to assess the level of innovation

potential of small enterprises of Ukraine in terms of types of economic activity; identify potential internal strengths and weaknesses, opportunities and threats of small business development in Ukraine. The difficulties of bringing small businesses in foreign markets are another widespread problem. 33 % of medium-sized and 36 % of small enterprises suffer from the lack of working capital. In Ukraine small entrepreneurs also complain about limited opportunities for obtaining loans. The main factor that makes enterprises abandon bank lending are high rates. The most important measures of the state policy to promote the development of small business in conditions of the fourth industrial revolution should be such as: reducing the number of documents required for business, simplifying tax administration and transforming the State fiscal service into a service for taxpayers, creating a single information resource for entrepreneurs and transfer of administrative services to electronic mode, improvement of credit conditions.

3. B. E. Zaritskiy : Problems of Small and Medium Business in Germany

<https://www.vestnik.mgimo.ru/jour/article/view/2634/2167>

The article deals with the problems of small and medium entrepreneurship (SME) in Germany, its role in the country's economy. It reveals the mechanism of interaction of government structures, political parties, business alliances and the expert community in formulating and carrying out policies aimed at supporting SME. It shows that real business conditions in Germany differ substantially from what is usually offered to potential investors in advertising brochures. The article analyses public discussion in Germany about the problems of SMEs, complains of small and medium business against the authorities. The key provisions of the government strategy to develop small and medium business adopted in 2019 and a cessionary package to mitigate damage of the coronavirus outbreak on the German economy adopted in 2020 are reviewed. The main conclusion of the author is that the German experience should be treated selectively, taking into account overall internal political, economic and social conditions under which the German policy of supporting SMEs is designed. The strengths of this policy lie in its systemic nature and a commitment to align it with industrial, innovative, social, research, and educational policies.

4. MEET UP! Ukrainian-German youth encounters. URL:

<https://houseofeuropa.org.ua/en/opportunity/256>

This programme supports encounters of young people from Ukraine and Germany where they collectively work on a project of socially relevant theme. You can get up to EUR 50,000 on encounters in one of the following formats:

*Digital: online only

*Hybrid: teams carry out their projects in their own countries and then discuss the results in the digital space

*Analog: encounters in the countries where the participants come from

The encounters should focus on the culture of remembrance, youth participation, or UN sustainable development goals and finish until the end of 2023. The representative of your team will have the opportunity to undergo an internship in the partner team until the end of 2022. The programme is carried out by the Foundation EVZ and the German Federal Foreign Office. This is one of the thousands of EU opportunities for Ukraine.

5. KfW Development Bank.

[URL:https://www.kfwentwicklungsbank.de/International-financing/KfW-Development-Bank/Localpresence/Europe/Ukraine/](https://www.kfwentwicklungsbank.de/International-financing/KfW-Development-Bank/Localpresence/Europe/Ukraine/)

At present, KfW's work is focused on the following key sectors:

*Peace and social cohesion – housing for internally displaced persons. Creation of temporary accommodation as well as longer-term housing for internally displaced persons, especially in the west and centre of the country.

*Climate and energy, Just Transition – energy supply. Modernisation and repair work on substations, for a more energy efficient and stable electricity supply in the country and to establish connectivity to the EU electricity market.

*Sustainable economic development, vocational training and employment – provision of financing and interest subsidies for small and medium-sized enterprises, strengthening the economy and promoting employment and income.

*Health, social protection and population policy – renovation of medical facilities and procurement of urgently needed medical goods and equipment; securing water supply and sanitation facilities in various larger and smaller cities and municipalities

*Functionality of the state – provision of budgetary support to the state to secure core government functions and to provide basic services for internally displaced persons in particular.

*Reconstruction – KfW is already taking a close look at the approaches and options for rebuilding the country, but their implementation will depend heavily on developments in the war.

On behalf of the German Federal Government and the European Union, KfW Development Bank is currently implementing 28 projects with a total volume of around EUR 780 million. To this end, KfW cooperates with many partners, such as

municipalities, regional development institutions, banks and trusts, as well as international organisations (IOM, UNICEF). The political importance of the future of this country also means that commitments and the number of projects and initiatives are constantly increasing. Under the European Neighbourhood Policy and the Eastern Partnership, Ukraine is an important development policy objective for both Germany and the EU. Due to the war, there are major developmental challenges in which Ukraine is currently being supported by emergency aid measures and measures to rebuild the country will be taken up in the future.

6. Microcredits for Sustainable Development of Small Ukrainian Enterprises: Efficiency, Accessibility, and Government Contribution

<https://www.mdpi.com/2071-1050/12/15/6184>

In this work, was assessed the microcredit efficiency and availability to small Ukrainian enterprises and justified the need to strengthen government regulation of this lending. The obtained results allowed us to deepen our understanding of the complex patterns that occur in the process of microcredits to small businesses. The methodological basis for assessing the efficiency of microcredits has been improved, in particular, the method of such assessment based on the selection of indicators of performance and the level of microcredits, followed by their comparison and establishment of dependencies between them. The practical use of the proposed method has shown that microcredits in Ukraine mainly have a positive impact on the development of small businesses and, thus, contribute to the sustainable development of the Ukrainian economy. However, this impact could be enhanced by state incentives for microcredits, which is particularly relevant in the context of the COVID-19 pandemic.

7. Uliana Berezhnyska : Innovative Model of SME Development.

<file:///C:/Users/vaio/Downloads/125919204.pdf>

SME is an institute for development of innovative market economy that additionally provides solutions to a number of social problems. In particular, SMEs play an essential role in filling the budgets of all levels, reducing unemployment through self-employment and job creation, generates incomes for population that improves the total life quality. This sector of economy has the significant innovativeness and intellectual potential. As a large amount of small and medium-sized businesses are engaged in innovation and intellectual activity, they are actively participating in innovative events, introducing new forms of businesses and new technologies. In such foresee, it is extremely important of creating and supporting a various forms of organization an innovation activity of SMEs that involving to this process educational, scientific institutions, state and big business.

The separate proper policy of SME support much needed, as SMEs are quite vulnerable and sensitive to any changes, especially to the influence of external environment. However, due to the considerable potential for development, SME are able to provide positive economic and social impact (effect) primarily at the local level, as well as the state's.

A clear understanding of specific features of this “small” sector of economy gives an opportunity to identify the SMEs needs and priority areas of SME support policy and, as a consequence, to ensure the innovative development and growth of the national economy. Thus, the designed SME development innovative model makes possible to comprehensively and visually assess the aforementioned characteristics of SMEs, which should be taken into account in further SME supporting activity.

8. The role of small and medium-sized enterprises in development: What can be learned from the German experience?

<https://www.econstor.eu/bitstream/10419/189840/1/GLU-WP-No53.pdf>

Small and medium-sized enterprises (SMEs) play an important role for development. Of importance are Schumpeterian SMEs, which include start-ups that trigger innovation, boost productivity and bring about structural change. Normal SMEs, which only adjust to market pressure, are also important for development and employment. Germany is a role model for SMEs. This is due to several important factors: Germany's local banking system, which is not profit oriented (made up of Sparkassen, or savings banks); the dual vocational system, with its combination of practical and theoretical education; the high social capital of strong employers' associations and trade unions; government support of SME clusters and a big, government-owned development bank (the KfW). SMEs in developing countries typically suffer from limited access to long-term and affordable finance, insufficient institutions for developing a skilled class of entrepreneurs and workers, a low income, and poor policies to support economic and social upgrading of SMEs. Economic upgrading in developing countries is necessary, but it will not be successful without social upgrading. Germany - with its high social capital within the framework of a social market economy, its financial and education system, and its government support for SMEs - can stimulate debates about SMEs in developing countries.

9. Timothy L. Pett, James A. Wolff, Laurent Sié: "SME Identity and Homogeneity – Are There Meaningful Differences Between Micro, Small, and Medium-Sized Enterprises?" Vol. 6, Iss. 2, pp. 48 – 59

This study examines entrepreneurial orientation, learning orientation, information technology competency, firm profitability and growth, with respect to differences exhibited among three size categories—micro, small and medium—within the SME classification. The results of our examination reveal significant differences among the three categories on some of the dimensions but no differences on others. Further, the pattern of similarities and differences may lead to useful suggestions for SME managers. The implications with respect to practice and further research are discussed.

10. PIMONENKO, Tetyana, LYULYOV, Oleksii. US, Yana. Green development of small and medium enterprises of Ukraine: the EU experience

http://dspace.ase.md:8080/xmlui/bitstream/handle/1234567890/677/Pimonenko_T_%20Lyulyov_O_Us_Y_conf_09.18.pdf?sequence=1&isAllowed=y

The paper deals with the analysis of the EU and Ukraine experiences to support the small and medium enterprises' green development. The authors analyzed the main preconditions to transform the Ukrainian small and medium enterprises from the traditional type of development to green. The ongoing trend of green activities among small and medium enterprises in Ukraine was analyzed and summarized by the authors. The results of the analysis showed, that in spite of the fact that the impact of the small and medium enterprises on economic development could be inconspicuous, pieced together they are the significant majority of Ukrainian enterprises, thus, their cumulative impacts on the environment are quite significant. Moreover, as shown by the international experience, the reduction of the negative influence of small and medium enterprises on the environment in the process of goods and services produced is the main success factor in the field of the country's green development. In the article, the authors allocated the contemporary deterrents which restrict the country's green development. The authors analyzed and summarized the main economic instruments to support the small and medium enterprises green development. On the basis of the EU experience the incentives instruments of green development for Ukrainian small and medium enterprises were proposed by the authors.

Анотація дипломної магістерської роботи

Development of small and medium-sized businesses in Ukraine
(adaptation of foreign experience)

The work examines the topic of small and medium-sized businesses, the basics of entrepreneurship development, its analysis of its indicators and directions of development, taking into account the experience of a foreign country. The work was carried out on the example of SMEs of Ukraine and Germany.

In the introduction, the author noted the purpose, object and subject of the research, as well as the relevance of the topic.

The first chapter describes the concept of entrepreneurship and its categories, the impact of SMEs on the national economy of the state, and the main directions of small and medium-sized entrepreneurship development models.

The second section analyzes the indicators of SMEs in Ukraine, state support, and support for entrepreneurship during Ukraine's war with Russia.

In the third chapter, the author examines the solution to the problems of small and medium-sized businesses in Ukraine, taking into account the experience of Germany, and identifies the main directions of the development of cooperation between Ukrainian and German small and medium-sized enterprises.

ДОДАТОК В

Основні показники діяльності підприємств малого і середнього підприємництва 2010-2020 рр.

Показники	Група підприємств	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Капітальні інвестиції, млрд. грн., всього	середні підприємства	50,44	50,44	50,44	50,44	50,44	50,44	50,44	50,44	50,44	50,44	50,44
	малі підприємства	21,19	21,19	21,19	21,19	21,19	21,19	21,19	21,19	21,19	21,19	21,19
Кількість зайнятих працівників на підприємствах відповідної групи	середні підприємства, млн. осіб, у % до загальної кількості зайнятих працівників	3,39 42,6	3,25 41,7	3,14 40,9	3,01 40,7	2,70 42,8	2,61 44,2	2,62 45,2	2,59 44,6	2,74 46,1	3,05 47,6	3,09 48,5
	малі підприємства, млн. осіб, у % до загальної кількості зайнятих працівників	2,17 27,2	2,09 26,9	2,05 26,7	2,01 27,1	1,69 26,8	1,58 26,8	1,59 27,4	1,66 28,5	1,64 27,5	1,75 27,3	1,70 26,8
Додана вартість за	середні підприємства,	-	-	424,9 41,8	410,7 42,0	486,6 39,4	538,0 40,5	738,3 43,4	865,5 41,2	957,0 41,4	1175,7 42,9	1141,2 39,6

витратами виробництва підприємств	млрд. грн., у % до загальної доданої вартості											
	малі підприємства, млрд. грн., у % до загальної доданої вартості	-	-	108,3 10,7	150,4 15,4	216,8 17,6	206,2 15,5	284,1 16,7	389,2 18,6	458,5 19,9	569,0 20,7	806,2 28,0
Чистий прибуток (збиток) підприємств, млрд. грн.	середні підприємства	30,74	19,25	34,61	-1,57	-206,2	-102,8	15,06	70,11	119,7	247,0	65,95
	малі підприємства	-19,66	-10,59	-14,75	-29,42	-179,3	-118,2	-32,21	-20,97	31,87	89,45	-25,53
Частка підприємства які одержали прибуток, у % до загальної кількості підприємств	середні підприємства	61,6	64,1	64,3	63,7	61,4	70,6	75,5	76,1	77,7	77,6	76,2
	малі підприємства	57,0	63,5	63,0	65,0	65,7	73,5	72,8	72,3	73,7	73,3	70,7
Рентабельність операційної діяльності підприємств, %	середні підприємства	5,0	6,0	5,0	3,2	-3,6	0,0	6,9	7,3	7,0	10,0	5,4
	малі підприємства	1,8	4,2	4,1	2,2	-17,9	-4,2	5,2	6,5	8,3	10,7	3,9

Власний капітал підприємств, млрд. грн.	середні підприємства	-	-	-	642,4	397,1	392,2	420,1	484,3	514,0	707,2	825,7
	малі підприємства	-	-	-	479,9	347,6	384,8	224,7	278,9	416,5	627,1	649,2

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КІЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ

**РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ
В НОВИХ РЕАЛІЯХ МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН**

Збірник матеріалів

**Студентської науково-практичної
Інтернет-конференції**

**м. Київ,
7 грудня 2022 р.**

**ЕУ 115 КІЇВ
РОКІВ 2022**

Літвінчук П.О.	230
Сучасні тенденції та особливості розвитку глобального автомобільного ринку	
Шипова Є.К.	232
Залежність енергетичного ринку ЄС від іноземних енергоносіїв	
Коломацька Л.О.	235
Міграційні кризи в ЄС	
Кухнюк К.М.	238
Економічне співробітництво України з Німеччиною	
Радутна Є.Ю.	240
Роль енергетичної політики у процесі екологізації економічного розвитку країн ЄС	
Корчак М. І.	242
Сучасний стан та особливості міжнародного ринку харчових продуктів в контексті забезпечення цілей сталого розвитку	
Сорокіна Д.В.	245
Перспективи розвитку європейського енергетичного ринку	
Єлісєєва А.О.	247
Сценарії розвитку глобального енергетичного ринку	
Стеценко С.О.	249
Особливості єдиного ринку ЄС	
Попов О.І.	251
Сутність та механізми функціонування національних систем підтримки експорту	
РОЗДІЛ 4. АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ	256
ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ	
Торутько І.О.	256
Мета та особливості аудиту імпорتنих операцій	
Федик О.Р.	258
Сучасні виклики та фактори фінансової нестабільності транснаціональних корпорацій	
Лесько Д.С.	260
Методика обліку та аудиту оборотних активів у міжнародних корпораціях	
Закаблуківська В.В.	261
Офшорні юрисдикції у міжнародному податковому плануванні	
Войтєнко О. В.	264
Процес відновлення економіки України та його аналітичне забезпечення	
Бойко О.Ю.	266
Глобальні імперативи зеленого розвитку: виклики і перспективи для України	
Білялов А.Р.	267
Механізми відновлення потенціалу мегаполіса	
Мосьян Є.І.	269
Позиції міжнародних корпорацій щодо війни в Україні	
Красножон В.Ю.	272
Зарубіжні програми підтримки для українських МСП в умовах війни	
Ковалова А.О.	274
Ключові ресурси конкурентоспроможності послуг у сучасній економічній системі	

ЗАРУБІЖНІ ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ МСП В УМОВАХ ВІЙНИ

Із 24 лютого 2022 року і до сьогодні триває повномасштабна війна між Україною і Росією, країною-агресором. За ці 10 місяців важких втрат зазнало не тільки населення, а й економіка держави. За даними проекту «Росія заплатить» від Київської школи економіки загальна сума прямих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі України, що були задокументовані, станом на вересень 2022 року склала понад \$127 млрд[1]. Було пошкоджено та зруйновано багато як великих підприємств, так і середнього і малого бізнесу, що має невід’ємне місце у економіці країни.

Іноземні країни-партнери не тільки надають державі гуманітарну та військову допомогу, а ще й розробили деякі гранти та програми підтримки для МСБ у цей складний час.

Програма «EU4Business: конкурентоспроможність та інтернаціоналізація МСП»[2] адаптує операційну діяльність задля підтримки стійкості українського бізнесу в кризовий час.

У 2022 році Програма зосередиться на таких ключових напрямках:

- Надання мікрогрантів для допомоги внутрішньо переміщеним та іншим підприємствам, що постраждали від війни, щоб продовжувати свою діяльність і відновлювати виробництво.
- Постачання критичного обладнання для партнерів програми, включаючи MS, оскільки це важливо для забезпечення матеріальних ресурсів для їхньої щоденної роботи та підтримки відновлення виробництва. Це включає, зокрема, IT-обладнання для оцифровки документів, бізнес-процесів, резервного копіювання та переходу на хмарні рішення;
- IT-рішення для захисту онлайн-бізнес-процесів, захисту даних, особливо від кібератак; пряму підтримку малих і середніх підприємств, внутрішньо переміщених підприємств, перезапуск бізнесу через партнерів.

Британська платформа «Опора»[3] надає бізнес-гранти на суму до £5000 для українських переселенців. На початку підтримка бізнесу буде включати інформацію та рекомендації щодо структурування бізнесу, відкриття банківських рахунків, інформацію про вимоги щодо ведення бізнесу (законодавча та податкова звітність згідно Реєстраційної палати Великобританії (Companies House) та Королівської податково-митної служби (HMRC), бізнес-планування, рекрутинг та аспекти бухгалтерії.

Програма розвитку ООН (ПРООН) у партнерстві з громадською організацією «Business Community Club Ukraine» запустили нову програму мікрогрантів для переміщених підприємств у Львівській області. Програма передбачає участь 20 мікро- та/або малих підприємств, які переїхали або переміщуються до Львова чи Львівської області. Надаються гранти до 4000 доларів США на придбання обладнання та інструментів, придбання оргтехніки та меблів, оренду приміщення

(до 1,5 місяців і до 25% субсидії) та інші витрати, пов'язані з відновленням діяльності (до 5 % гранту).[4]

Європейський Союз перенаправив 2 млн євро з бюджету програми EU4Youth на підтримку ініціатив, що спрямовані на вирішення соціальних проблем, які виникли через війну в Україні. Європейська комісія була підписана відповідну угоду про розподіл коштів із Центральною агенцією з керування проектами.

Завдяки цим коштам ЄС має змогу підтримати певні цільові ініціативи в Україні, які працюють у сферах працевлаштування та підприємництва, реабілітації та реінтеграції колишніх військовослужбовців у соціальне життя: підтримки систем охорони психологічного здоров'я і надання відповідної соціальної допомоги.

EU4Youth використає свій перший грант на підтримку комерційних і некомерційних ініціатив, які допоможуть подолати проблеми, що виникли під час війни. Програма підтримуватиме організації, які проводять консультації з працевлаштування та створюють програми професійної перепідготовки в 10 регіональних центрах, а також проекти, які запустили онлайн-платформу для інтеграції бізнесу. Крім того, EU4Youth надає пряму фінансову підтримку (малі гранти в розмірі 2000 євро) 50 малим підприємствам для відновлення процесу виробництва товарів і надання послуг.[5]

Фонд підтримки Google для стартапів в Україні на суму 5 мільйонів доларів надаватиме допомогу компаніям, заснованим в Україні, до 2022 року. Крім того, кожен стартап матиме доступ до Google Cloud, а також підтримку менеджерів Google. Ці фінансові інвестиції без участі в капіталі та практична підтримка покликані допомогти українським підприємцям підтримувати та розвивати свої стартапи, зміцнювати свою спільноту та будувати фундамент для післявоєнного відновлення економіки.[6]

Список літератури

1. KSE Institute's report as of September 2022 – URL: <https://kse.ua/about-the-school/news/the-total-amount-of-damage-caused-to-ukraine-s-infrastructure-is-more-than-127-billion-kse-institute-s-report-as-of-september-2022/>
2. EU4Business надає екстрену підтримку українським МСП під час гострої фази війни - URL: <https://eu4business.org.ua/news/eu4business-nadae-ekstrenu-pidtrimku-ukrainskim-msp-pid-chas-gostroji-fazi-viyni/>
3. Opora Business Grants - URL: <https://ua.opora.uk/business-support-for-ukrainian-entrepreneurs/business-grants-ua>
4. UNDP micro-grants for Ukrainian businesses relocated to Lviv region - URL: <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/micro-grants-now-available-ukrainian-businesses-relocated-lviv-region>